Հրատարակվում է չորեքշաբթի, ուրբաթ և կիւրակի օրերը։
Տարեկան գինն է 10 ռուբլի, կէս տարուանը 6 ռ. 3 ամսուանը 3 ռ. և մի ամսուանը 1 ռ.։
Առանձին համարը 7 կոպէկ։
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է խմբագրատանը և «Կենտրոնական գրավաճառանոցում»։
Հասցէն՝ Тифлисъ. Редакція „Ардзаганкъ". կամ՝ Tiflis, Rédaction „Ardzagang".

ԱՐՁԱԳԱՆՔ

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Խմբագրութիւնը բաց է ամենայն օր 10—1 ժամ (բացի կիւրակի և տօն օրերից)։
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

„ԱՐՁԱԳԱՆՔ"
ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Վելեամինովսկի փողոց, № 22, տուն Խանդալամեանի) և «ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ»։
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է ՏԱՐԵԿԱՆ 10 Ռ. ԿԷՍ ՏԱՐՈՒԱՆԸ 6 Ռ.
Օտարաքաղաքացիք պէտք է գրեն՝ Тифлисъ, Редакція „Ардзаганкъ", իսկ արտասահմանից՝ Tiflis, Rédaction du journal arménien „Ardzagang"
Յայտարարութիւններ ընդունվում են հայերէն եւ օտար լեզուներով։
1896-Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆ
Այն անձինք և հաստատութիւնները, որոնք ԱՅԺՄԷՆ ԻՍԿ կըստորագրուին 1896 Թուի „Արձագանք"-ին, կը ստանան համարները բաժանորդ գրուելու օրից՝ վճարելով ընդամենը տասը ռուբլի։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

«Արձագանքի» հեռագիրները։ Ներքին կեանքի կանոնաւոր զարգացումն։
ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. — Րաֆֆին և Ա. Դիմաքսի յօդուածը։ Կովկասի պ. կառավարչապետի ներկայանալը. Կայսեր։ Կայսերական շնորհումն։ Երկաթուղի Հաշտարխանից-Բագու։ Մի նշանաւոր զեկուցումն։ Ռաֆ. Պատկանեանի ոտանաւորները ֆրանսերէն։ Երկրագործական գործիքների և սերմի պահեստներ։ Գանձակից։ Ախալցխայից։ Նամակ Կողբից։ Նամակ Զաքաթալայից։ Ս. Խաչ վանքի վարդապետի սպանողը։ «Եասլի» ընկերութեան օգտին նուէրներ։ Հայկական թատրոն։ Գ. Գերցենշտէյնի 1896 թ. օրացոյցը։
ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ՆԱՄԱԿ Կ. ՊՈԼՍԻՑ
ՖԵԼԻԵՏՕՆ.—Երկու ամիս Կ. Պոլսում։ Գրականութեան տաժանակիր աշխատողը։
ԸՆԴԻՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ. — Բաց նամակ։
ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ
ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ
ԶԱՆԱԶԱՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ
ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ԱՐՁԱԳԱՆՔ»-Ի ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Ռուսական գործակալութիւնից ստացանք հետևեալ հեռագիրները.

Կ. ՊՈԼԻՍ. (15 դեկտ.)—Թիւրքաց զօրքերը գրաւեցին Զէյթունի հայ ապստամբների դիրքերը։

Կ. ՊՈԼԻՍ. («Ռէյտէր», 16 դեկտեմբերի). — Պաշտօնական զեկուցումների համաձայն, այն կռուի մէջ, որի հետևանքը Զէյթունի գրաւումն է եղել, հայերից ընկել են 2,500 հոգի, իսկ տաճիկներից՝ 250։

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԿԱՆՈՆԱՒՈՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆ

Անշուշտ ամենայն մի արդար կառավարութեան իդէալը պիտի լինի իւր երկրի ներքին կեանքի կանոնաւոր զարգացումն, բնակիչների երջանկութիւնը և խաղաղութիւնը։ Ընդունուած է այդպէս համարել եւրոպական կառավարութեանց իդէալը, որ մաքին ազատ ընթացք է տալիս, որպէսզի նա կարողանայ ծառայել երկրի ընդհանուր բարօրութեանը. մինչդեռ դրա հակադիրն է ասիական սիստեմը, ուր մարդկային միտքը զարնվում է տգիտութեան երկաթի ճնշման տակ։

Ասիայում անհատը, մանաւանդ պաշտօնեայ անհատը հասարակական ոչ մի իդէալ չունի։ Քանի որ նա սովորական քաղաքացի է, նրա իդէալն է որևէ պաշտօն ձեռք բերել, իսկ այդ պաշտօնը ձեռք բերելուց յետոյ, նա մտածում է դրանից բարձր պաշտօն ձեռք բերելու. Նրա անձնական գոյութեան թշուառ իդէալը սահմանափակվում է նրանով, որ պահպանէ իւր կաշին և իբրև պաշտօնեայ նա դադարում է մարդ և քաղաքացի, հասարակութեան անդամ լինելուց. Նա ընդունակ չէ ոչ զգալու, ոչ վրդովուելու, ոչ լալու, ոչ խնդալու իւր չէմքից դուրս, եթէ ամբողջ աշխարհը քանդուի, եթէ բնութիւնը արևն արտասուք լայ։

Եւրոպական պաշտօնեան հասարակական և պետական կեանքի զարգացման, օրէնսդրութեան կատարելագործ...լու մի օրգան է շնչող, մտածող, նա ձայն ունի կառավարչական շրջանում իբրև մի մարդ, մի պետական պաշտօնեայ, որ ուսումնասիրում է հասարակական կարիքները. նա նշանակուած է հասարակական բարօրութեան համար միջոցներ գտնելու, նա յարգուած է աւելի բարձր վարչական և օրէնսդրական շրջաններում, որովհետև նրա տուած արդար զեկուցմանց վրայ պիտի հիմնեն այդ շրջանները իրանց վարչական և օրէնսդրական քայլերը։ Նրանք յարգում են այդ պաշտօնեային և պաշտօնեան յարգում է ինքն իրան ու լի է իւր կոչման կատարեալ գիտակցութեամբ։

Ամենևին նոյնը չէ Ասիայում։ Ասիայում պաշտօնեան մինչև անգամ պարտիզպանի չափ գիտակցութիւն չունի. Նրա բոլոր էութիւնն այն է, որ մի պաշտօն ունի և սպասում է հրամանների։ Նա այնպէս է հասկանում, որ վարչական կամ հասարակական կամ դատաստանական մարմինը երբ իրան հրամայում է, թէ հարկաւոր է Մարկոսին կամ Կիրակոսին ներկայացնել, նա որքան աւելի քաշկռտելով տանի, այնքան աւելի մեծ ծառայութիւն արած կլինի իւր իշխանութեան. եթէ նրան ասուի, որ քաղաքի լուսաւորութիւնը շատ է, պէտք է լապտերների թիւը պակասեցնել, նա իւր պարտքը սրբութեամբ կատարած կըհամարի, հրամայելով հանգցնել բոլոր լապտերները։ Ոչ մի գիտակցութիւն, ոչ մի ինքնուրոյնութիւն, ոչ մի յարգանք դէպի հասարակական և վարչական օրէնքի ոգին, դէպի մարդկային իրաւունքը, դէպի իւր անձը։

Աւելի հասկանալի լինելու համար առողջներից անցնենք հիւանդներին և պաշտօնեաներից բժիշկներին։ Ենթադրէք որ մի հիւանդի մօտ օրապահ է նշանակուած մի որևէ բժիշկ, որ հիւանդին պիտի խնամէ համաձայն այն գիտնողի, որ որոշում է նրա համար մի բժշկական արեօպագ, որին հիւանդը ի լոյս է միայն յայտնի։ Ի հարկէ Եւրոպայում այսպիսի մի ենթադրութիւն ցնորք կլինէր և օրապահ բժիշկը այդ բժշկական արեօպագին կըներկայացնէր իւր ուսումնասիրութեան հետևանքները և կըխօսէր նրա հետ յանուն իւր ստացած գիտութեան. բայց Ասիայում նա պիտի կատարէ տրուած հրամանը։ Հիւանդը տանջվում է ջղային ցաւերից, արեօպագը հրամայել է գործադրել իբրև ջերմի դէմ ընդհանուր միջոց 7 գրան քինա, նա կըտայ մինչև անգամ ոչ 7, այլ 14 գրան։ Եւ կատարեց իւր պարտականութիւնը։ Հիւանդը կըմեռնի. ոչինչ—նա իւր պարտքն է կատարել։

Պարզ է, որ եթէ պաշտօնեան այդպէս նայի իւր պարտաւորութիւնների վրայ, հասարակական զարգացումը մի քայլ անգամ առաջ չի գնայ և մարդկային բարօրութեան և երջանկութեան իդէալը կըմնայ մեռած տառ։

Բայց ո՞րն է հասարակական երջանկութիւնը, բարօրութիւնը. արդեօք այն, որ հասարակութիւնն անմասն մնալով քաղաքակրթուած աշխարհին մի կերպ քաշ է տալիս իւր թշուառ գոյութիւնը իւր նեղ շրջանից դուրս ոչինչ չտեսնելով։ Հարցրէք Ասիային և նա կ'ասի—այո։ Եւ այդ համոզմունքն է, այդ վայրենի, բութ և յամառ համոզմունքն է, որ Ասիայի հարիւր միլիոնաւոր ժողովրդին պահպանում է աննկարագրելի վայրենութեան մէջ, չթողնելով, որ նա անասունութիւնից դէպի մարդկութիւն քայլեր անի. այլ եթէ անում է մի քայլ առաջ, իսկոյն հարկադրում է նրան երկու քայլ յետ անել։

Ասիան տեսնում է, որ կախաղանները և տանջանքները չեն երջանկացնում իւր ժողովրդին. նա անարդար է համարում դրանց, բայց այնուամենայնիւ նրա ամենամեծ պետական ոյժը կախաղաններն և տանջանքներն են։ Ասիան տեսնում է, որ եւրոպական օրէնսդրութիւնը բարոյականութիւն է մտցնում հասարակութեան մէջ և երջանկութիւն է պատճառում նրան, ինքն էլ օրէնքի յարգող է հրատարակում իրան, բայց նրա օրէնքը անօրէնութիւնն է։ Ասիան տեսնում է, որ գիտութիւնը և ուսումը հրաշքներ են գործում աշխարհում խոնարհեցնելով և ծառայեցնելով մարդու երջանկութեան բնութեան բոլոր ոյժերը, բայց նա միևնոյն ժամանակ հալածում է գիտութիւնը, հալածում է նոյն իսկ բնութիւնը, նրա բնական օրէնքները։ Ասիան տեսնում է, թէ ինչպէս Եւրոպան պահպանում է անհատի իրաւունքը, անհատի մէջ յարգելով մարդուն և մարդկութիւնը. միևնոյն ժամանակ նա հալածում, փոշի է դարձնում ոչ միայն անհատին, այլև ամբողջ համայնքներ և ազգեր, որոնք եւրոպական լոյսի վրայ են վազում, որոնք ընդհանուր բարօրութեան սահմանելուն են նպաստում։

Այդ բոլորի հետ հանդերձ ասիական բնութիւնը և կուրութիւնը տեղի է տալիս մարդկային մաքին, որ ենթարական շղթի պէս մանուածև մտել է աշխարհի կեանքի մէջ և պատրաստում է մարդկային երջանկութեան ապագան։

Անմիտ են նրանք, որոնք այդ չեն տեսնում և չեն հասկանում։ Միտքը, գաղափարը, արդարութիւնը միշտ հալածուել է, բայց և միշտ յաղթել է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՐԱՖՖԻՆ ԵՒ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԴԻՄԱՔՍԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ

Տարօրինակ զուգադիպութիւններ են լինում, որոնց կարծէք ճակատագիրն է առաջ մղում որոշ խնդիրներ մթութեան աշխարհից ի լոյս հանելու համար։ Երեք օր առաջ ես այցելել էի հանգուցեալ Րաֆֆիի ընտանիքին և զաւակներին և այսօր իմ ձեռս ընկաւ Աղեքսանդր Դիմաքսի «Գրականութեան տաժանակիր աշխատողը» փոքրիկ, բայց ճշգրիտ և զգացումով լի գրուածքը, որի թարգմանութիւնը հիւրընկալվում է «Արձագանքի» այսօրուան համարում։ Ո՜րքան նման է այդ բոլորը, Տէ՜ր Աստուած, մեր կեանքին, որքան ճիշդ է։ Կարծէք, թէ Աղեքսանդր Դիման Րաֆֆիի մասին է գրել իւր տողերը, կարծէք թէ նա իմացել է թէ այն մարդը, որ իւր կեանքը, իւր առողջութիւնը, իւր բոլոր էութիւնը նուիրել է հայ ազգին և նրա գրականութեանը, այսօր մոռացուած է նոյն ազգից։ *Դագաղին հետեւում է նրան «համակրող» ամբոխը*—գրում է Դիման—*որովհետեւ նրա գրուածները մեծ հաճոյքով էին կարդացվում։ Նրա մասին պատմում են անեկդօտներ, գերեզմանի վրայ ճառեր են խօսվում, մահացուցակներ են գըրվում... Երբեմն նոյն իսկ նրա անունով ապրում են, ստորագրութիւն են բանում նրա արձանի համար, կառավարութեան միջնորդում են նրա այրիի համար թոշակ նշանակել, որդիներից մէկին գանձարանի հաշուով ուսում տալ»...*

Մի՞թէ սա Րաֆֆիի համար չէ ասած, մի՞թէ նրա դագաղին չէր հետեւում նրան «համակրող» ամբոխը, մի՞թէ նրա գերեզմանի վրայ չէին ճառեր ասում նոյն այն «համակրողները», որոնք այսօր կեղտոտ ձեռներով ցեխ են ձգում նրա յիշատակների վրայ։ Մի՞թէ նրա արձանի համար ստորագրութիւն չբացուեց։ Մի՞թէ մամուլի մէջ քիչ անգամ խօսք եղաւ Րաֆֆիի զաւակներին հասարակութեան հաշուով ուսումն տալու։ Բայց ո՞ւր է արձանը, ո՞ւր է ընտանիքի ապահովութիւնը, ո՞ւր է նրա զաւակների ուսման համար յատկացրած հասարակական գումարը. ո՞վ է բանում որբերի դուռը և հարցնում նրանց, թէ ինչ կեանքով են ապրում նրանք. Երեկուան ճառեր խօսողներն այսօր նամակներ են գրում քաղաքներ և խորհուրդ տալիս ոչխարամիտ ամբոխին յետ ուղարկել և չգնել Րաֆֆիի գրուածները, որոնք միակ կտոր հացն են նրա զաւակների, երեկուան դռնէ դուռ վազողները և Րաֆֆիի արձանի անունով դրամ ժողովողները, այսօր մինչև անգամ ձայն չեն հանում և չեն ցանկանում իմացնել, թէ ո՞րքան գումար է ժողովուած, ո՞րտեղ է այդ գումարը և ինչ իրաւունքով են պահում իրանց մօտ այդ գումարը։ Այդ բաւական չէ. — մինչդեռ Րաֆֆիի շիրիմն անշուք վիճակի մէջ հողին հաւասարուած ճանաչվում է միայն նրա վրայ թառամած պսակներով, սրանից մի քանի ամիս առաջ Թիֆլիզի մագազիններում պատուհաններում մի նկար էր դրուած «Րաֆֆիի արձանը» վերնագրով։ Ի՜նչ լպիրշ ծաղր...

«Գնա, Աստուած քեզ հետ, մեծ մարդ մի տարուան, մի ամսուան, մի օրուան. քեզանից այլ ևս ոչինչ չէ մնում. քնիր հանգիստ յաւիտենական քնի մէջ»...

Ս. Հ.

* *

Դեկտեմբերի 5-ին բաղդ է ունեցել ներկայանալու Նորին Մեծութեան Թագուհի Կայսրուհուն Կովկասի կառավարչապետ գեներալ-ադիւտանտ Շերեմետեւը։

* *

Թագաւոր Կայսրը ամենաողորմածաբար շնորհել է սոյն դեկտեմբերի 6-ին.

Ս. Աննա շքանշանի երրորդ աստիճանը Արդանուչի

ՖԵԼԻԵՏՕՆ

ԵՐԿՈՒ ԱՄԻՍ Կ. ՊՈԼՍՈՒՄ

(Ճանապարհորդական տպաւորութիւններ, փաստեր և ուսումնասիրութիւն)։

Տպաւորութիւնները, ուրախութիւնը, վիշտը երկու անխուսափելի շրջաններ ունին—սուր և բութ։ Ամենայն տպաւորութիւն առաջին վայրկենին, առաջին շրջանում սուր է և ժամանակի ընթացքում նա բթանում է։ Բայց այդ բութ շրջանումն է իսկապէս որ տպաւորութիւնը ենթարկվում է լօգիկայի վերլուծութեան, աւելի հասկանալի է դառնում մարդուն և այդ շրջանում միայն նա կարող է հաղորդուել ուրիշներին, ազատ նախապաշարմունքից, ազատ կանխահաս կարծիքներից։

Եւ այս միայն փաստերի վերաբերութեամբ չէ այսպէս։ Մեզ թվում է որ և ոչ մի նկարիչ անգամ լուսանկարի արագութեամբ չէ դրոշմում կտաւի վրայ իւր դիտած բնութիւնը, մինչև որ նրա տպաւորութիւնները որոշ ձևակերպութիւն չառնեն նրա ուղեղի մէջ և որոշ ժամանակ անցնելուց յետոյ չվերանորոգուին։

Լրանում է չորս ամիս այն օրից, որ ես դուրս...եմ եկել Կ. Պոլսից և խոստացել եմ ընթերցողին հաղորդել իմ տպաւորութիւնները. խոստովանվում եմ՝ պէտք եղածից ուշ եմ կատարում խոստումս, բայց դրա համար ես իմ պատճառներն ունէի...

Թանգ նստեց ինձ այն ճանապարհորդութիւնը, որին ես ձեռնարկեցի այս ամառ. թանգ բարոյապէս. լի բարոյական և նիւթական զրկանքներով, սակայն նա շատ կրթիչ էր մեր հասարակական բարքերի տեսակէտից և իմ պատմութեանս այդ երեսը ես կըբանամ միայն ներկայ գրուածքի վերջում։

—

«Ուրախ լուրեր, ուրախ լուրեր գրեցէք, բարի ճանապարհ»—այս վերջին խօսքերն էին հայ տաղանդաւոր դրամատուրգ, մեր ազնիւ բարեկամ պ. Գ. Սունդուկեանի, որ պատիւ էր արել ինձ ուղեկցելու գալ բարեկամաց հետ մինչև Թիֆլիզի երկաթուղու կայարան այս ամառ յունիս 2-ին։ Իմ «մնաք բարեւ» ազդակս խլացաւ երկաթուղու սուլիչի ձայնից և շոգեկառքը սլացաւ դէպի Բաթում։

«Ուրախ լուրեր, ուրախ լուրեր» շարունակ հնչում էր իմ ականջին այդ ձայնը և մի առանձին բերկրութեամբ լցվում էր իմ սիրտը, երբ ես մտածում էի թէ ո՜րքան ցնծութիւն պիտի պատճառէ մի ամբողջ հայ համայնքի իմ ամեն մի հաղորդած ուրախալի լուրը։

Ինձ շատ յաճախ է պատահել Կովկասեան երկաթուղով ճանապարհորդել և չեմ յիշում որ կառքի պատուհանից հեռացած լինիմ. բայց այս անգամ ես մինչև Բաթում հասնելս վագոնի պատուհանից դուրս անգամ չեմ նայել։ Մտորումն ինձ պաշարել էր։ Այդ այն օրերն էր որ անգլիական նաւատորմիղի գալու առաջին հեռագիրն էր ստացուած և լրագրները ամբակոծութիւնից էին խօսում։ Այդ այն օրերն էր, որ եւրոպական երեք պետութիւնները ռէֆօրմների ծրագիրն էին դրել Դրան սեղանի վրայ և ամենքն օդային ամրոցների շինութեամբ էին զբաղուած, ամենքը ժամ առ ժամ սպասում էին «ուրախալի լուրերի» և իմ կասկածոտ ոգին այդ օրերը սլանում էր դէպի այդ լուրերի կենդրոնը, դէպի Կ. Պոլիս, տաճկաց մայրաքաղաքը, ուր «գեավուր» է հայը, ուր երկիցս «գեավուր» է եկւոր, օտարական հայը։

Ցաւակցութիւն չունենալով վերագրել ինձ այն մտաւոր պատրաստութիւնը, որ ունին Անգլիայի, Ֆրանսիայի և նոյն իսկ ռուս թղթակիցները, միևնոյն ժամանակ ես համեմատում էի [illegible] թղթակիցներին հայ թղթակիցների [illegible]

Դօնքիշօտ է հայ թղթակիցը և ես այդ դօնքիշօտներից մէկն էի։

Ո՞վ է քո պաշտպանդ, ո՞րտեղ պիտի լսուի քո ձայնդ, քանի՞ գրօշի արժէք ունի քո մայրենի լեզուդ քաղաքական աշխարհում. նա նոյնքան անհասկանալի է ամենքին, որչափ և քո վիշտդ. աւելի՛ն պիտի գրես քան ա՞յն, որով հեղեղվում է ամբողջ եւրոպական մամուլը, որին աշակերտ լինելու դեռ արժանի չես. բայց ոչ—«ուրախ լուրեր, ուրախ լուրեր». գուցէ կըյաջողուի ինձ ուրախ լուրեր հաղորդել։ Միևնոյն ժամանակ լարուած ուղեղով ես կազմում էի իմ պարտաւորութեանց ծրագիրը, մի առ մի յիշում էի այն անծանօթ անձանց, որոնց միայն անուններն էի լսել և որոնց հետ պիտի տեսակցութիւն ունենայի. ես արդէն մաքումս զրոյց էի անում նրանց հետ երկար ժամեր, երբ յանկարծ լսեցի խիստ գերմանական ակցենտ.—«սուեդ, մալտոյ շալվէկ, կատիտ ստական վի՜նա»։ Նայում եմ դէմս նստած է մի գերմանացի իւր բուն ազգային, Կովկասեան կօլօնիստների զգեստներով, բարի ժպիտով և ինձ երկարացնում է սպիտակ գինով լի բաժակը, իսկ ձախ ձեռով ծնկների վրայ բռնել է փոքրիկ տիկճոր։ Խմեցի գինին, բացուեց սուփրան, բարեկամացանք գերմանացու հետ, որ մասնագիտութեամբ և արհեստով ինքնուս բժիշկ էր, իսկ համոզմունքով Մովսէս մարգարէի անձնական կատաղի թշնամին։ Այդ մարդու հետ անցկացրած օրս իմ ամբողջ կեանքում չեմ մոռանալ և հազիւ թէ ինձ պատահի այդպիսի մի օրինակ։ Բառիս բուն նշանակութեամբ դա անձնական թշնամի էր Մովսէս մարգարէին և ինչպէս նկատեցի, չէ կորցնում յոյսը, որ մի օր նրան կըբռնի ու մի լաւ կըքօթակի։ Նրա տարօրինակ փիլիսոփայութիւնն ինձ անսահման զուարճութիւն էր պատճառում. տարօրինակ բայց խոր կոմիքական համոզմունքից բղխող փիլիսոփայութիւն։ Ուրիշ անգամ ես կ'աշխատեմ այդ տիպը նկարագրել իւր բոլոր ամբողջութեամբ. բայց առ այժմ ասեմ այսչափս որ այդ «դոմաշնի դօխտուրը» աշխարհիս բոլոր չարիքների սկզբնապատճառը համարում էր Մովսէս մարգարէին, որին այնպիսի բառերով էր հայհոյում, որ ես փորս բռնած ծիծաղից մեռնում էի։ «Կըծիծաղէք հայա ինչ կանէք—ասում էր բարեհոգի «դօխտուրը». դուք երևում է որ Աստուածաշունչ չէք կարդացել, այսինքն հրէից պատմութիւնը, որի անունը «ժուլիկ» Մովսէսն այնպէս գրել որ մարդկանց խաբէ։ Ես մարգարէ եմ, ասում է. ժուլիկ, խաբեց խեղճ հրէաներին թէ Աստուած հրամայել է որ իմ եղբայրս ձեզ վրայ քահանայ լինի և գիտէք՝ նա պատճառ դարձաւ որ կաստաներ ստեղծուեցին և մարդկանց մէջ անհաւասարութիւն է տիրում մինչև այսօր, ծ շուլիկ մաշեննիկ», բացականչում էր ամեն անգամ և աքանչելի ախորժակով կտրում «օչէն կարօշ կալբասա»-ից, նախանձելի ախորժակով ուտում, խմում և ինձ էլ հիւրասիրում։ Ահա այդ պատուական ճամբորդս էր որ ինձ ազատեց մտորումներից և նրանք վերանորոգուեցին միայն Բաթում հասնելուցս յետոյ։ Ոչ Կովկասեան ճանապարհի և ոչ Բաթումի մասին ես այժմ գրելու մտադրութիւն ունիմ, այդ ինձ կըհեռացնի իմ նպատակից։

Բաթումում ինձ շատ երկիւղալի լուրեր հաղորդեցին Պոլսոյ մասին։ Նախ և առաջ ես տեղեկացայ հաւատալ թէ մեծ դժուարութիւնների կըհանդիպեմ տաճկական մաքսատանը, ուր գրպաններս անգամ պիտի փնտռեն։ Տեղեկացայ կարդալու համար վերցրած գրքերից մի քանիսը Բաթում թողնելու և երկու օր այդտեղ մնալուց յետոյ յունիսի 5 ին երկուշաբթի օրը վճռեցի ճանապարհ ընկնել Պոլիս Ռուսական ընկերութեան «Ազով» շոգենաւով։ Սակայն հանգամանքներն այնպէս բերին, որ ես հիւրասիրուեցի «Granvil» նաւը, որ նոյն օրը երեկոյեան պիտի մեկնէր դէպի Պոլիս և այն առաւելութիւնն ունէր, որ երրորդ օրը տեղ պիտի հասնէր ուղղակի կտրելով Սև-ծովը բոլոր երկարութեամբ. մինչդեռ «Ազով» նաւը պիտի կանգ առնէր Անատօլուի ծովափի նաւահանգստներում և Պոլիս հասնէր միայն վեցերորդ օրը, գուցէ և աւելի ուշ։

Կէսօրից յետոյ, ժամը 5-$^1/_2$-ին ես պատիւ ունեցայ ներկայանալու „Granvil" նաւի նաւապետ միստր Ֆօստին, որ մի պատուական անգլիացի է յաղթանդամ, առողջ մարմնով, երկնագոյն կապոյտ խաղաղ աչքերով և վերին աստիճանի համակրելի դէմքով. նա ինձ ծանօթացրեց իւր երկու միւս հիւրերի հետ, որոնք էին Թիֆլիզի նահանգական դատարանի անդամ պ. Ե. Զէյմէսով և նրա ազգականը՝ Մոսկվայի համալսարանի ուսանող պ. Ա. Պալիբին։ Ամբողջ „Granvil"-ի ճանապարհորդները բացի նաւապետից, օգնականից և նաւաստիներից միայն մենք երեք օտարականներս էինք և մենք վայելում էինք այնպիսի հիւրասիրութիւն և այնպիսի եղբայրական խնամք և ուշադրութիւն, որի նմանը ես գոնէ շատ քիչ եմ վայելել։

Ժամը 6-ին նաւապետ Ֆօստը բարեքաղաքավարութեամբ ներողութիւն խնդրեց և բարութեամբ լի դէմքը լրջացած

գաւառապետ Կարապետ Յարութիւնեանցին և Կարս նահանգի Սօղանլուխի գաւառապետ Ստեփան Կարախանեանցին։

* * *

Վլադիկավկազի երկաթուղու վարչութիւնը մտադրութիւն ունի երկաթուղի կառուցանել Հաշտարխանից մինչև Բագու և արդէն ներկայացրել է տէրութեանը իւր ծրագիրը։ Այսպիսով մօտակայ ապագայում Կովկասը երկաթուղիով միացած կլինի Վօլգա գետի ափերի վրայ գտնուող քաղաքների և առևտրական կենդրոնների հետ։

* * *

Դեկտեմբերի 7-ին, Պետերբուրգի զինուորական շրջանի Գվարդիայի շտաբում կայացաւ մի նշանաւոր զեկուցումն գնդապետ Գրեսզնովի։ Զեկուցման ծրագիրն էր.—1) տաճկական զօրքի կեանքը, կրթութիւնը և վարժութիւնը և 2) ասիական Տաճկաստանի քրդերը և հայերը, նրանց փոխադարձ յարաբերութիւնները. քուրդ «հեծելազօրքը»։ Զեկուցման ներկայ էին զօրաց հրամանատար Օգոստափառ Մեծ Իշխան Վլադիմիր Ալէքսանդրովիչը, բարձրաստիճան պետական անձինք և ընդհանուր շատ բազմաթիւ օֆիցերներ։

* * *

„Revue des Revues" ֆրանսիական հանդէսի դեկտեմբերի տետրակում զետեղուած են Ռափայէլ Պատկանեանի մի քանի բնտիր ոտանաւորների թարգմանութիւն, ոտանաւորներ, որոնք լոյս տեսան իւր ժամանակին «Փորձ» ամսագրում և վերաբերւում էին մեր ժամանակակից կեանքի դրութեանը։

* * *

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են.

«Աչքի առաջ ունենալով, որ լրագիրները մի քանի անհարկութիւններ արին Հայ-Ռուսացական ապագայ ֆօնդի մասին, պարտք ենք համարում հաղորդել, որ սեպտեմբերից արդէն քաղաքիս բոլոր ուսուցիչները (մօտ 20 հոգի) փոխադարձ օգնութեան նպատակով խնայողական գանձարան են հիմնել իրանց մէջ, որտեղ հաւաքուած տոկոսները և զանազան տեղերից ստացուած արդիւնքները պէտք է նուիրուեն ապագայ ֆօնդի հիմքը կազմելուն։ Ի դէպ. քաղաքիս քահանաների մէջ ևս յղացել է խնայողական գանձարանի համակրելի միտքը։

«Ամսոյս 13-ի առաւօտեան 4 ժամին անյայտ չարագործներ գողութեան նպատակով մտնում են Նորաշէն թաղում ապրող, քաղաքացիների ընդհանուր համակրութիւնը վայելող պ. Մկր. Խօջայեան ռուսէքնի պէրեստալի տունը և պատահմամբ հանդիպելով պարոնի պառաւ մօրը դաշոյնի երեք հարուածներով խողխողում են խեղճին. չարագործութիւնը յայտնվում է միայն առաւօտեան, երբ արդէն խեղճ կինը հոգին աւանդել էր։ Չարագործների հետքըն անգամ չի երևում դեռ։

* * *

Առաջիկայ տարուանից սկսած երկրագործութեան նախարարութիւնը՝ մայրաքաղաքի լրագրների ասելով, հեռըզհետէ հաստատելու է ամենուրեք երկրագործական գործիքների և սերմերի պահեստներ։

* * *

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ մեզ գրում են.—«Դեկտեմբերի 5-ից մինչև 11-ը, մի փոքր ընդմիջումով, շարունակ մեղանում անձրև է տեղում։ Հողածածկ տներում խիստ կաթում է, բաւականաչափ տներ փուլ են եկել։ Տներում մնալու հնարաւորութիւն չկայ։ Ժողովուրդը յուսահատ տանետեղ թողած ապաստան է գտնում թիթեղեայ կամ տախտակէ տանիքով տան ունեցող բարեկամի, ծանօթի և կամ դրացու տանը։ Տեղիս դպրոցների հոգաբարձութիւնը խիղճ ժողովրդի այս ընդհանուր աղէտի առիթով դիմեց հեռագրով սրբազան առաջնորդին և խընդրեց թոյլ տալ ժողովրդին մի առ ժամանակ պաշտպանուելու դպրոցներում։ Սրբազան առաջնորդը հեռագրով կարգադրեց՝ տեղ տալ ժողովրդին դըպրոցներում։ Այս րոպէիս երկսեռ դպրոցները լիքն են ժողովրդով։

* * *

ԿՈՂԲ (Ղազախի գաւ.), դեկտ. 12.
(Թղթակցութիւն «Արձագանքի»)

—

Թեմիս սրբազան առաջնորդ գերապ. Սուքիասեանը օգոստոսին շրջագայելով Ղազախը և այցելելով Կողբ գիւղը՝ տեսաւ նրա գեղեցկաշէն եկեղեցին, որի աջ պատը արևելքից սկսած մինչև արևմուտք ճեղքուած է։ Սրբազանը կնքելով և կեղեցու դռները՝ արգելեց ժողովրդին ժամասացութիւն կատարելը, մինչև որ վերաշինեն։

Այն օրից մօտ հինգ ամիս է անցել և ժողովրդի համար ոչ ժամ կայ և ոչ պատարագ։ Երեխաներին կնքում են տներում թոնիրների վրայ, պսակը կատարում են «Վարդապետ» ասուած մատուռում, որ ուխտատեղի է։

«Վարդապետը» գիւղից մի վերստ հեռու է գտնվում, բոլորովին խարխուլ մի շինութիւն է, սարսափելի խոնաւ, ուր կանգնելն անգամ երկիւղալի է։

Ծախսը մի կողմը, ինչ աւելացնենք դրա վրայ և առաջաւոր և ժողովրդից համակրութիւն վայելող անձի պակասութիւնը՝ գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ ժողովուրդը ներկայումս ոչ կարող է շինել և ոչ վերաշինել, մանաւանդ որ ձմեռն է և շինութիւն սկսելն անյարմար։

Ժողովուրդը երեք մարդ է ընտրել գործին գլուխ կանգնելու և մտադիր են խնդրելու Նորին Բարձր Սրբազնութեան, որ թոյլատրէ ժամասացութիւնը շարունակելու նոյն եկեղեցում մինչև գարունը, երբ արդէն կարելի կըլինի շինութեան գործն առաջ տանել։

Լիայոյս ենք, որ գեր. առաջնորդը ուշադրութեան կ'առնէ իւր հօտի բաղձանքը։ Հակառակ դէպքում ինչ կըլինի ժողովրդի վիճակը, ուր գտնէ նա իւր հոգեկան մխիթարութիւնը և որտեղ հոգայ իւր հոգեկան պէտքերը։

Մի օրինակ հայոց երկպառակութիւնից։ Ժողովուրդը միացած ոյժով անկարող է մի եկեղեցի վերաշինել, իսկ ժողովրդից մի մասն արդէն վճռել է իրանց համար առանձին եկեղեցի շինել իրանց թաղում։

Բեկկար։

* * *

ԶԱՔԱԹԱԼԱ, 13 դեկտ.
(Թղթակցութիւն «Արձագանքի»)

—

Այսօր, ամսոյս 10-ին, տեղւոյս գաւառական դատարանի դահլիճում տեղի ունեցաւ քաղաքիս դեպուտատների ընտրութիւնը։ Բացի Զաքաթալայի քաղաքացիներից՝ ընտրութեանը մասնակցում էին քաղաքին կից գտնուած Չարար գիւղի բնակիչները, որոնք բացառապէս լեզգիք են։

Թէպէտ վաղուց է, որ նորա կէ իրաւունք ունին քաղաքի դեպուտատների ընտրութեանը մասնակցելու, բայց ոչ մի անգամ այնքան թուով ներկայ չեն եղել ընտրութեանը, ինչպէս այս անգամ, և այդ առանց պատճառի չէր։

Այս անգամ նոքա ազգասիրաբար վճռել են դեպուտատներին իրանցից ընտրել և երբէք չտեսնուած թուով լեցուել էին ընտրութեան դահլիճը։ Դեպուտատութեան համար առաջարկուած հինգ թեկնածուներից ամենից շատ բուէ ստացաւ լեզգիների առաջարկած թեկնածուն։

Ընտրութեան անսպասելի հետեւանքն իրարանցում գցեց հայերի մէջ և մի քանի պարոններ պահանջեցին ստուգել բուէների ընդհանուր թիւը։

Երևաց, որ վերոյիշեալ թեկնածուի թէ սպիտակ և թէ սև բուէների թիւը 15-ով աւելի է ընտրութեանը մասնակցողների ընդհանուր թւից։

Գաւառապետի օգնականը իւր գայրոյթը յայտնելով այդ անկանոնութեան համար, հրամայեց նորից բըւէարկել բոլորին, որից յետոյ ձայների մեծամասնութեամբ ընտրուեցին նախկին դեպուտատներ՝ պ. Գ. Ստեփանեանը և պ. Մ. Ոսկանեանը։

Համարեա երեք տարի է, որ տեղւոյս Հայոց եկեղեցուն կից շինված է օրիորդաց ուսումնարան, բայց դժբաղդաբար մինչև այժմ կիսատ է մնացած։ Ուսումնարանի համար առանձին տուն է վարձուած։

Հարցնում ենք հոգաբարձութեան ուսումնարանի կիսատ մնալու պատճառը, պատասխանում են.

—Փող չկայ։

—Բայց ինչու էք սկսել շինութիւնն առանց փողի։

—Խոստացել և ստորագրուել են, բայց շատերը չեն տալիս, ասելով թէ,—փող չկայ. իսկ ունեւորներից մի քանիսը բոլորովին հրաժարվում են օգնելուց։

Բայց գիտէք, ընթերցող, ովքեր են այդ հրաժարուողները. Նրանք, որոնք օրուայ մեծ մասն անց են կացնում ժողովարանում և ներս մըտնողին «Вы хочишь игратъ?»-ով ընդունում։ Նրանք, որոնք խնջոյքների համար ոչինչ չեն խնայի, իսկ ուսումնարանի, եկեղեցու և հասարակական որևէ հիմնարկութեան համար, քար կըդառնան և մի կոպէկ չեն տալ, «էդ տեսակ բաների հետ ես գործ չունիմ» պատասխանելով։

Կօլա։

* * *

Այս օրերս, ինչպէս հաղորդում է «Պրիազովսկի Կրայ» լրագիրը, Ռոստովի ոստիկանութեանը յաջողուել է ձերբակալել մի ոմն Կալօմիիցեվի, որ սպանել էր Նախիջևանի Ս. Խաչ վանքի հայ վարդապետին և դատապարտուած էր այդ յանցանքի համար Սիբիր աքսորուելու։ Ոստիկանութեան աստիճանաւոր Սկլյառենին հաղորդել էին, որ Կալօմիիցեվը Ռոստովումն է գտնվում։ Երկար որոնելուց յետոյ Սկլյառենին տեղեկացաւ, որ նա փոխադրուել է Կօզլով քաղաքը, ուր և ուղևորուեցաւ։ Այնտեղ իմանալով Կալօմիիցեվի բնակութեան տեղը, նա իւր հետն առնելով պրիստավի օգնականին և չորս զինուոր, գնաց մարդասպանի բնակարանը, ուր և գտաւ նրան։ Կալօմիիցեվն սկզբում իրան բաւական հանգիստ էր պահում, բայց երբ ոստիկանները մօտեցան նրան կալանաւորելու, նա ձեռքը դէպի գրպանը տարաւ և հանեց ռէվօլվէրը, բայց բաղտաւորապէս նրա ձեռքերը ժամանակին բռնեցին և զինաթափ արին։

* * *

«Եասլի» ընկերութեան վարչութիւնը մեր թերթի միջոցով յայտնում է իւր շնորհակալութիւնը հետևեալ անձանց նոցա կատարած նուիրատուութիւնների համար յօգուտ մանկական հիւանդանոցի. Պ. Նովակ—5 ռուբլի. Ե. Կօժինա—5 ռուբ. տիկ. Հ. Ալթունջեանն—10 ռ. Մ. Զիթողձեան — 30 ռ. Ե. Վուրցէլ—5 ռ. Ա. Պուշկարևվա—3 ռ. Կունդուրին—10 ռուբ., և Դօնեէր և Լայց, Կաֆեան և Մերիմանեանց նուիրած են իրեղէններ։

* * *

Ստացանք պ. Գերցենշտէյնի կազմած „Тифлисскій настольный календарь на 1896 годъ" երրորդ տարին։ Օրացոյցը կազմուած է բարեխղճութեամբ և բովանդակում է հարուստ տեղեկութիւններ Թիֆլիսի և Կովկասի վերաբերմամբ։ Օրացոյցի մէջ կան բոլոր պետական, հասարակական, բարեգործական և այլ հաստատութեանց հասցէները։ Պ. Գերցենշտէյնը բաւական ամփոփ տեսութիւն է տպագրել այդ օրացոյցում հայոց և վրաց գրականութեան վերաբերութեամբ։

Մեծադիր և մաքուր է տպագրուած։ Գրքի գինը շատ էժան է—25 կոպէկ։

* * *

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

—

Հինգշաբթի, դեկտ. 14-ին գեղասանական խումբը՝ ի նպաստ տ. Փառանձեմի և պ. Աւետեանի, ներկայացրեց մեր հնագէտ և պատմագիր Ալէքսանդր Երիցեանի փոխադրած «Սխալ հաշիւ» կատակերգութիւնը։ Այս աշխոյժ կատակերգութիւնը պատկերացնում է գաւառի նեղ և սահմանափակ կեանքը, ուր Սիրական-աղայի պէս խեղճ մարդն անգամ կարող է որոգայթներ լարել, մարդկանց իրար դէմ գրգռել և ամբողջ հասարակութիւնը վրդովել։ Կարծես ճակատագրական մի ոյժով մարդիկ հալածում են միմեանց, իրար կատաղի թշնամի են համարում, պաշտպանուելու և յարձակուելու պատրաստվում, և երկար տուժելուց յետոյ միայն հասկանում են՝ այն էլ գիտուածով և ոչ գիտակցաբար, որ «սխալ հաշիւ» է։ Խաղն ընդհանրապէս յաջող անցաւ. պ. Աբէլեանն ինքնավստահ երիտասարդ բժիշկ էր, Ստեփանեանը ժամանակից յետ մնացած, անուշադիր բժշկի անտաշ չարութիւնը ներկայացրեց։ Նպաստընկալները՝ տ. Փառանձեմն ու պ. Աւետեանը և մանաւանդ տիկին Աւետեանը իրանց խաղով գոհացուցիչ տպաւորութիւն թողեցին։

Վերջը խաղացին պ. Սարգարեանի յայտնի «Օրհնածալի բէֆը» վօդևիլը։

Թատրոնը գրեթէ լիքն էր։

* * *

ԳԱՆՁԱԿԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

—

Այսօր տեղի ունեցաւ տեղւոյս քաղաքային ուսումնարանի դպրոցական տարեկան ակտը։

Տեսչի կարդացած ուսումն. տարուայ հաշւից քաղում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները։

Այս տարի լրանում է ուղիղ 12 տարի այն օրից, երբ այս դպրոցը սկզբնական դրութիւնից փոխուել է երեքդասեան քաղաքային ուսումնարանի, 7 բաժանմունքներով։ Յայժմ դպրոցը 9 անգամ է աւարտողներ տուել, թւով ընդամենը 94 հոգի, որոնց մեծ մասը դարձել է հաշուապահ, իսկ մնացածները կամ շարունակել են ուսումը կամ արհեստաւորներ են դարձել։ Քաղաքային ուսումնարանի աշակերտները բացի ծըրագրի մէջ որոշած առարկաներից սովորում են նաև կաշուից պայուսակներ, գօտիներ, շան վզնոցներ և այլն պատրաստելը։

Դպրոցն ունի 200-ից աւելի աշակերտ, մեծ մասը հայ. Տարեկան եկամուտն է 8728 ռ., որից 1125 ռ. տալիս է տէրութեան գանձարանը, 2600-ից աւելի՝ քաղաքը, իսկ մնացածը կազմըւած է թոշակադրամներից և զանազան աղբիւրներից։ Աշակերտներից 15% միայն ձրիավարժ է, մնացածները 16-ական ռուբլի թոշակադրամ են վճարում։ Դըպրոցի տարեկան ծախսն է 7788 ռ. միայն արհեստ. բաժնի պահպանութեան համար քաղաքը ծախսում է 640 ռ.։

Դպրոցն ունի ֆիզիքական կաբինէտ և գրադարան 1057 հատոր գրքերից բաղկացած, որոնցից կիսից աւելի մանկական են։ Ամենից աւելի աչքի է ընկնում ուսումնարանի շէնքի փոքրութիւնը. միջին թւով մի աշակերտի գալիս է ընդամենը 10 խոր. արշին տարածութիւն, այն է՝ երեք անգամ քիչ առողջ. պահանջածից։

Դպրոցում մի համակրելի սովորութիւն կայ, այն է աշակերտներին մեծ դասամիջոցին ձրիապէս թէյ է բաժանվում։

Պ. տեսչի կարդացած հաշիւը բաւական համառօտ և պակասաւոր էր. արդիօք մանկավարժ. ժողովներ, դպրոցական աշակերտական հանդէսներ, արտասովոր դէպքեր, այցելութիւններ և այլն եղե՞լ են, անյայտ մնաց։ Նոյնպէս չբացատրուեցաւ հայ կրօնուսոյցին տարուայ կիսում փոխելու պատճառը։

Տարեկան հաշւից յետոյ կատարուեցաւ մրցանակաբաշխութիւնը. 1-ն կարգի մրցանակի արժանացան 3 հայ, 1 թուրք, 1 վրացի և 2 ռուս. 2-րդ կարգի մրցանակի արժանացան 3 հայ և 5 թուրք։ Պարզ հաշուիս նայելով պէտի ենթադրել, որ հայերը պէտք է կազմեն յառաջադէմների մեծ %-ը. բայց եկէք տեսէք, որ դարձեալ թուրքերն աւելի յառաջադէմ երևեցան պ. տեսչի կարդացած հաշւում։

Ապա ուսուցիչներից մէկը՝ պ. Զափարիձէն կարդաց ընտանեկան դաստիարակութեան նշանակութեան մասին։ «Ամուր հիմքի վրայ միայն կարելի է բարձրացնել ամուր շինութիւն», ահա նրա ճառի գեղեցիկ բնաբանը։ Պ. Ճառախօսը ցոյց տուեց թէ որքան լուրջ պէտք է նայեն ծնողներն ընտանեկան դաստիարակութեան ծանր գործին։ «Նա նոյն նշանակութիւնն ունի մանկան վրայ, ինչ որ գարունը բոյսերի համար», մէջ բերեց պ. Կօմմենիուսի խօսքերը։

Բայց որովհետև նոյն այդ ծնողները դեռ իրանք դաստիարակութեան կարօտ են, դրա համար պ. Ճառախօսը յայտնեց, որ կովկ. ուս. հոգաբարձուից արդէն թոյլտւութիւն է ստացուած դըպրոցում կիրակնօրեայ դասախօսութիւններ մտցնելու, որի միջոցին ուսուցիչներն իրանք պարտաւորվում են օգնել ծնողներին այդ կողմից իրանց խորհուրդներով։ Այո՛, այդ միջոցով միայն, կըկրկնենք և մենք ճառախօսի հետ, այդ միջոցով միայն կարելի է ապագայ ամուր շինութեան համար ամուր հիմք պատրաստել։

Ապա կարդացուեցան մի քանի առակներ և ոտանաւորներ։ Խորհրդաւոր էր տեսնել թէ ինչպէս թուրք աշակերտը, իւր առաջը բազմած մի քանի չալմաւոր մօլլաների ներկայութեամբ, ոգևորուած նկարագրում էր գիւղական եկեղեցին, նրա փայլուն խաչը, և. պատկերները այլն։

Մէջ ընդ մէջ նուագում էր աշակերտական օրկէստրը և երգում էր աշակերտական քառաձայն խումբը։ Մի առանձին սենեակում վաճառ. էին հանուած աշակերտաց ձեռքով պատրաստած կաշուէ իրեղէնները։ Հանդէսի տպաւորութիւնն ընդհանրապէս բաւարար էր։

—

բարձրացաւ իւր տեղն ու առաջին հրամանը տուաւ «պատրաստ լինե՛լ»։ Սկըսուեց գոլորշիի փչչոցն ու թշշոցը, խառնիխուռն ղրղռոցը. պարաններ էր, որ քաշում էին, նաւաստիները կապիկների ճարպիկութեամբ ելնում և իջնում էին կայմերի վրայ, վազում էին ցռուկից դէպի ղեկը և յետ։ Մուխը մլլաց նաւի մեքենայի ծխնելոյզից, սև փոշին փաթիլների պէս սկսեց թափուել. չորս կողմը, նաւը տնքաց, կրկին թշշաց, երերաց աջ և ձախ և կապարի պէս ըռկսեց առաջ սողալ սուլոցով խլացնելով նաւաստիների ձայնը։

Մենք ուղևորուեցինք դէպի Կ. Պօլիս և այդ րոպէին ես չէի հասկանում, թէ ինձ վրայ տիրող զգացումը երկիւղ է, թէ ցնծութիւն։

Ինձ թւում էր, թէ ես մտնում եմ անսահմանութեան մէջ. Ո՜րքան սքանչելի է ծովը. նա յիշեցնում է անսահմանութիւնը. որքան վեհափառ է, խորհրդաւոր է այդ շնչին կաթիլներից կազմուած ահռելի հսկան, այդ թոյլ հեղուկ կաթիլներից կազմուած անընկճելի ոյժը. դա որ եռում է, ուռչում է, փրփրում ու յորձանք տալիս և սպիտակ բաշը թօթափելով օդի մէջ ոլոցնում է միլիոնաւոր մանր կաթիլներ, կարծես հասկացնելով, թէ տե՛ս որքան չնչին են այդ կաթիլներն առանձին առանձին, բայց ո՜րքան սոսկալի են երբ միանում են իրանց մօր—ծովի ծոցում ..

Ահա արեգակի վերջալոյսի ճառագայթներով լուսավառուած հսկայական ալիքը հեռըհետէ բարձրանում է սև գոյնը փոխելով բոսեղի, մանուշակի և յանկարծ պայպռում է հազարերանգ փայլով բարձրանում, բարձրանում, կարծես թռչել է ուզում դէպի երկնակամարը, փախչել է ուզում մօր ծոցից, բայց յանկարծ խլացուցիչ վշշոցով վայր է ընկնում, կործանվում միլիոնաւոր կաթիլներով, որոնց հազար մանրերորդները գալիս կպչում են երեսիդ։ Ահա և միւսը, որ գլուխ է բարձրացնում իւր նախորդի գերեզմանից վիշապաձև գալարուելով և ամբողջ իրանով փշրվում է նաւի կողքի վրայ և միւս կողմից դուրս է գալիս նոր կաթիլներից կազմուած, նոր կերպարանքով, նոր ոյժով։ Եւ այդպէս անդադար, անվերջ շարժվում է նա, մի կաթիլը միւսին է փոխարինում, մի հօսանքը երկրորդին, մի վայրկեանի մէջ բոլոր կաթիլները միմեանց համբուրում են, բոլոր ալիքները միմեանց գրկախառնում են, խօսում են միմեանց հետ և դու լսում ես ալիքների լեզուն, նրանց համերգ—monstre-ը, որ ձայնագրելու կարող չեն ոչ Բեթհովէն և ոչ Շօպէն։

Ս. Հախումեան։

(Կըշարունակուի)։

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱԺԱՆԱԿԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

(Ալէքսանդր Դիւմայի)

—

Նայեցէք այդ դժբախտ մարդուն ծիւրուած երեսով, ջղուտ քունքերով, դողդողացող շրթունքներով և յաւիտեան անհանգիստ նայուածքով։ Բայց նա ծնուել է որպէսզի ազատ և ուրախ գնայ արօրի ետևից ապագայ հունձի սերմը ցանելու հպարտ արտայայտութեամբ։ Նա կարող կըլինէր երեխաները իւր ընտանեկան օջախում ունել ցերեկուան աշխատած հացը. Նրա ամեն մի շարժումից, ամեն մի քայլից պիտի կեանք ցոլար։

Այժմ նկատեցէք նրան մայրաքաղաքում թէ ինչպէս նա օր և գիշեր երկու ձեռքերով սեղմում է իւր գլուխը, լալում է նրան, նրա միջից դուրս բերելով ղրոյցներ, արկածներ և անեկդօտներ քաղցած ամբոխի համար, որ նրան յօգնեցնելով անցնում է մի ուրիշին, երբ այլ ևս ոչինչ չէ սպասում նրանից...

Քիչ կամ շատ ժամանակի ընթացքում այդ մարդն աճեցնում է Արտուրին Հէլիէսի հետ, մարդուն հարկադրում է բանել իւր կնոջ սիրեկանին, մէկին թունաւորում է, միւսին գլխատում է իւր ֆելիէտօնի կամ դրամայի գործողութեան վերջում։ Տողին երկու երեք ս ռ ւ վարձով նա հերթով ծախելու է սէր, նախանձ, արտասուք, պատմութիւն, ծաղր, դիտումներ, գովասանք, վիրաւորանք, քաղաքականութիւն, յառաջադիմութիւն, զգացումներ, ընդհանուր բարիք, միով բանիւ—նիւթ, նայելով ընթերցողի ճաշակին, լրագրների համակրութեանը, րոպէի պահանջին...

Իւր սեպհական միջոցները վատնելով, ոյժից ընկնելով նա պիտի ապրէ մի որևէ ուրիշի հաշուով։ Նա պիտի փոխադրի ամեն տեսակ կոմէդիաներ նորացնէ հին վէպերը և հին դարերի սեդանի վրայի փշրանքները ժողովելով տաքացնէ։ Նա տակն ու վրայ կանէ փնտռելով գրադարանները, խանութները և հին գրավաճառների կրպակները։ Նրան հարկաւոր են իդէաներ, անեկդօտներ, բառախաղեր, անուն և փող։

Ամենից առաջ նա պէտք է անուանի դառնայ։ Անուանի դառնալով հարուստ կըլինի, իսկ հարստութեան հետ ձեռք է բերվում ազատութիւն։ Ազատութի՜ւն։ Այս է իւրաքանչիւր րոպէի մտորմունքը, որ երբէք չի իրականանում։ Լրագիրը շտապեցնում է, ժամանակին պիտի լոյս տեսնի, թատրոնը չէ սպասում։ Սկսենք հեղինակել երկու հոգով, երեք հոգով... Գիշերներն էլ աշխատենք։ Իսկ ոյժ ո՞րտեղից վերցնենք.—սուրճ խմենք։ Իսկ ոգևորութիւն — օղիին ոյժ տանք։ Եւ այդպէս, յա՛ռաջ, ո՛վ մարդկային ուղեղ, գրիր երեսներ, փրազներ, տողեր, օրէնք հարիւր անգամ դարձիր ինքդ քո չորս կողմդ, ուռիր ինչպէս սպունգ, կրկին մղքիր քեզ ինչպէս կիտրոն, մինչև որ յանկարծ ցամաքես, չորանաս, մինչև որ քեզ ցնցէ խելագարութիւնը, ինչպէս հողմը անտառի ծառին, մինչև որ վրայ հասնի կաթուածը, մինչև որ քեզ տիրէ բթութիւնը, և մահն այդ ամենի վերջ կըդնէ։

Այժմ եկէք և այցելեցէք արդէն մեռած յայտնի գրողին։ Դուք նրա մօտ միայն անկարգութեան կըհանդիպէք և անհոգութեան, հին սիրեկանը, որին նա դուցէ մոռացութեան և զզւանական րոպէին իրան կին է դարձրել. Թշուառ, արդէն սև հագած երեխաներ, որոնք զարմանքով են նայում ամեն մի օտարի և լաց են լինում ամեն դէպքում։ Ամեն բանից այստեղ ծխախոտի հոտ է գալիս, որ կրողը ծխել է անցեալ երեկոյ։ Ինչքա՜ն սիրում էր նա ծխել։ Խե՜ղճ։

Նրան ասել էին որ իրան վնաս է ծըխելը. բայց նա չէ կարողանում թողնել։ Ո՛րքան ուրախ էր անցնում այդ փոքրիկ սալօնում, երբ նա դեռ փոքրիկ ճաշեր էր տալիս։ Մի քանի բարեկամներ ուղեկցում են նրան մինչև գերեզման. երբեմն նրա դագաղին հետևում է նրան «համակրող» ամբոխը, որովհետև նրա գրուածները մեծ հաճոյքով էին կարդացվում։ Ի՞նչ ուրախ էր լինում նա երբեմն։ Նրա մասին պատմում են անեկդօտներ, գերեզմանի վրայ ճառեր են խօսվում, մահացուցակներ են գըրվում, երկու երեք օր շարունակ նրա ամբողջ էութիւնը անդամահատում են, վերլուծութիւն են կատարում։ Երբեմն նոյն իսկ նրա անունով ապրում են, ըստորագրութիւն են բանում նրա արձանի համար, կառավարութեանը միջնորդում են նրա այրիի համար թոշակ նշանակել, որ նրա որդիներից մէկին տէրութեան հաշուով ուսում տան. . .

Գնա՛, Աստուած քեզ հետ, մեծ մարդ, որ մեծ էիր մի տարի, մի օր, մի ժամ. —քեզանից էլ ոչինչ չէ մնացել։ Քնիր հանգիստ յաւիտենական քնի մէջ։

Ահա այս դժոխքի այս տաժանակիր աշխատանքների թիւրանի մէջ են ընկնում ամեն օր հազարաւոր երիտասարդ մարդիկ, ծիծաղելով, մանկական վըստահութեամբ հաւատալով ցնորքներին։ Նրանք մտածում են այստեղ երջանկութիւն և փառք գտնել, փոխանակ նուիրուելու անյայտ, հանգիստ աշխատանքին, որ ստեղծում է ուժեղ, ուրախ, «յարգելի» և «լաւ» մարդիկ։

Ես որ ձեզ հետ խօսում եմ այդ մասին, ինքս իմ կեանքի ընթացքում անցել եմ այդ սոսկալի ճահիճներով։ Դողալով ու սոսկալով իմ տեսածից ես թողել եմ այդ տանջանաց տեղերը և նոյն իսկ այժմ սարսափը տիրում է իմ վրայ, երբ պատահմամբ յիշում եմ իմ բարեկամի ձեռը սեղմելով կամ ուղեկցելով նրա դիակին դէպի յաւիտենական հանգստարանը—այնտեղ, որտեղ մեզանից ոչ ոք չէ կարող դուրս գալ։ Ես վաղուց մեռած կըլինէի այդ զգացմունքից, եթէ ինձ չպահպանէին իմ սրբազան պարտականութիւններս։ Շնորհակալ եմ Աստծուց որ նա իմ միտքս լուսաւորեց և իմ կեանքս տանելի դարձաւ։ Ոչ Դանտէն, որին միշտ յիշում ես երբ խօսք է լինում նրա ժամանակ եղած սոսկալի տանջանքների մասին—իսկ նրա ժամանակը վայրենի ժամանակ էր—այո՛, Դանտէն իսկ չկարողացաւ մի մարդ գտնել, որ Սիզիֆի քարեր գլորելու պէս, գլլորէր իւր գլուխը քարքարոտ ճանապարհով, մինչև որ այդ գլուխը կպչէր քարեայ պատերին և վերջապէս դուրս ցայտէր նրա միջից խելքի վերջին ճառագայթը։

—

Այդ միևնոյն օրը, մի փոքրիկ հանդէս կատարուեց նաև մեր երկդասեան օրիորդաց ծխական ուսումնարանում, «ծնողական ժողով» անունով:

Հանդիսի սկզբում պ. ուսուց-ուսուցիչը մի բանախօսութիւն է արել հրաւիրուած ծնողներին, բացատրելով նըրանց իրանց պարտաւորութիւնները դէպի երեխայից ընտանեկան դաստիարակութեան գործը և ընդհանրապէս դէպի դպրոցը: Ափսոսում եմ, որ մենք չհասանք այդ հետաքրքրական բանախօսութեան:

Յետոյ մի քանի աշակերտուհիններ ռուսերէն և հայերէն ոտանաւորներ կարդացին և երգեր երգեցին: Մի աշակերտուհի էլ բարձրացաւ ամբիօն և սկսեց ճառել ընտանիքի և ամուսնութեան մասին. բայց այդ ճառը ուրիշ մի բան չէր, եթէ ոչ Խրիմեան Հայրիկի «Դրախտի ընտանիքից»՝ «Տուն և ընտանիք» գլուխը: Հետաքրքրական էր իմանալ թէ մանկավարժական ո՞ր հիման վրայ խեղճ աշակերտուհուն ստիպել էին այդ փիլիսոփայական, դժուար և հսկայական յօդուածը (տես «Ընտիր հատուածներ» I մ.) ծայրէ ի ծայր անգիր անել: Հաւատացէք, պարոններ, որ մենք աշակերտուհու փոխանակ զգում էինք, սպասելով որ ահա աշակերտուհին կըսխալուի: Խե՜ղճ երեխայ, քեզ թութակ են դարձրել և ո՜վ գիտէ ինչ չարչարանք ես քաշել, մինչև անգիր ես արել այդքան դժուար դասը...գոնէ գրքի վրայ կարդար. մինչև անգամ այդ դէպքում կրճատութիւններ անհրաժեշտ էին: Յօդուածն աշակերտուհու հասկացողութիւնից միանգամայն բարձր է:

Ահա այն հանդէսը, որ «ծնողական ժողով» անունն էր կրում. գոնէ այդպէս էր ալուած հրաւիրաթղթերի վրայ:

Բայց ինչպէս երևում է մեր մանկավարժները ծնողական ժողով կազմելու ձևն իսկ չգիտեն: Այդ ժողովին փոխանակ ոտանաւորների, անգիր սատծ յօդուածների և երգերի, պէտք էր ծնողների և ուսուցիչների ընտանեկան դաստիարակութեան վերաբերեալ կարծիքների փոխանակութիւնը, որ բոլորովին բացակայ էր այդտեղ. բաւական չէ դպրոցի նման ամբիօնից ընդհանուր խրատներ կարդալ ծնողներին. այդպիսով նըրանք ոչինչ չեն օգտուիլ, պէտք է աւելի մօտիկ կպչել գործին:

Ուսուց-ուսուցչի ճառից յետոյ եկեղեցու հոգևոր մի ոտանաւոր էին կարդացել, որ ծնողներից մէկը մի նկատողութիւն արաւ հետևեալ ոճով. «Դուք մեզ ցոյց տուիք մեր պակասութիւնները. թոյլ տուէք ինձ էլ հարցնել ձեզ՝ ինչո՞ւ մեր երեխաները ահա երկու ամիս է կրօն չեն սովորում»: Եւ ինչ էք կարծում, նկատողութիւն անող պարոնը բացատրութեան փոխանակ կոպիտ յանդիմանութիւն միայն ստացաւ, թէ նկատողութիւն անելու ժամանակը չէ հայրն հայրն, քանի որ դեռ ոտանաւորներ ունին ասելու:—Ո՛չ, պարոններ, պէտք էր պատասխանել, ընդհակառակը ոտանաւորներ ասելու ժամանակը չէ: Նոյն իսկ եթէ կարգադրիչների տեսակէտից նայենք հանդիսին, այնու ամենայնիւ այդ հանդէսը խանգարողին, որ քաղաքավարութեան կարգերի հետ ծանօթ չէր՝ հասարակ դասից գալով, պէտք չէր կոպիտ նկատողութեամբ վիրաւորել՝ «թէ դուք էլ բա՞ն ուզեցաք ասել» հեգնական խօսքերով. չէ՞ որ, պարոններ, աւելի պէտք էր ուրախանալ, որ մի ծնող հետաքրքըրվում է տանը իւր որդոց ուսումնարանական պարապմունքներով. չէր կարելի միթէ քաղաքավարի և սառն կերպով նրա նկատողութեանը պատասխան տալ:

Վերջապէս ծնողի նկատողութիւնը բոլորովին ճիշտ էր և տեղին: Հոգաբարձութիւնը չի կարող արդարանալ թէ կրօնուսույցը հիւանդ է և թէ նրա փոխարէն կրօնի դասերին ուրիշ առարկաներով են զբաղվում: Նախ սխալ է, որ կրօնի բոլոր դասերին ուրիշ զբաղմունք է տրվում և երկրորդ՝ թէ այդպէս էլ լինի, դա չի քաւիլ յանցանքը. չէ՞ որ ուրիշ առարկան կրօնի տեղը չի բռնիլ:

Բայց մենք չենք էլ ասում, թէ կրօնուսույցին պէտք էր փոխել, քանի որ այդչափ երկար հիւանդ է. քա՛ւ լիցի. դա ամենամեծ անգթութիւն կլինէր հոգաբարձութեան կողմից: Մեր ասածն այս է, որ հոգաբարձուներն անփոյթ են վերաբերուել իրանց գործին. Նոյն իսկ նիւթականի կողմից էժան պրծնելու տեսակէտից նայելով, կարելի էր խնդրել քաղաքիս մի քանի հասկացող, մի ժամանակ կրօնուսույց եղած քահանաներին, և նոքա, հաւատացած ենք, չէին մերժել իրանց օգնութիւնը դպրոցին: Ի՞նչ կ'ասէք, պ. պ. հոգաբարձուներ: Ուրեմն... լաւ է ուշ քան երբէք:

Գանձակ, 10 դեկտ. Նուճօ:

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նորերս Էդինբուրգում վախճանուեց Փրանց Գեդրիխը, որ գերմանական գրականութեան մէջ մի արտասովոր տեղ է բռնում: Տասը տարի սրանից առաջ Բեռլինցում ինքնասպանութեամբ իւր կեանքին վերջ դրեց նշանաւոր գերմանական վիպագիր Ալֆրէդ Մէյսնէրը: Դա մեծ ժողովրդականութիւն էր վայելում, ապահովուած մարդ էր, ուստի և ամենքը զարմացած էին մնացել, թէ ինչ պէտք է լինէր ինքնասպանութեան պատճառը: Յանկարծ լոյս տեսաւ մի գրքոյկ, որ նպատակ ունէր այդ հանելուկը լուծել: Գրքոյկի հեղինակն էր մի բոլորովին անծանօթ մարդ՝ Փրանց Գեդրիխ: Դա յայտնում էր, թէ Մէյսնէրի բոլոր վէպերի իսկական հեղինակն ինքն է: Մասամբ բաշխելուց, մասամբ նիւթական միջոցների սղութիւնից, նա իւր աշխատութիւնները յանձնել է Մէյսնէրին, որ սա իւր անունով լոյս հանէ և արդիւնքն ստանայ, միայն իրան աշխատութեան համար վարձ տայ: Մէյսնէրը խոստացած է եղել յայտարարել, թէ Գեդրիխը իւր աշխատակիցն է, բայց այդ խոստման իրագործումը միշտ յետաձգել է: Երկար համբերելուց յետոյ՝ վերջապէս Գեդրիխը նրան սպառնում է դիմակը բաց անել: Մէյսնէրը անպատւութիւնից ազատուելու համար ինքնասպանութիւն է գործում: Գեդրիխն այդ բոլորը հաստատեց ի միջի այլոց և Մէյսնէրի սեպհական նամակներով: Թէպէտ դրա դէմ խօսողներ դուրս եկան, բայց և այնպէս Գեդրիխը կարողացաւ հասարակական կարծիքը գրաւել:

ՆԱՄԱԿ Կ. ՊՈԼՍԻՑ

Դեկտ. 5.

Այժմ Սալը-բազարէն մինչև Գապաթաշ շարուած են 5 դեսպանատանց 2-րդ պահականաւերն, որոնք կատարեալ մարտանաւեր են: Անգլիականը Drayd 1070 թօնօ տարողութիւն 3500 ձիու զօրութիւն 2 հատ, 4^{7} ինչ էս տրամագծով արագարձագ թնդանօթ և ժամը 19 մղոն արագութիւն ունեցող թօրփիլեանաւ մ'է. 1893-ին շինուած նաւատորմի պաշտպանութեան յատուկ:

Իտալականը, Archimede, 784 թօնօ տարողութեամբ, 1700 ձիու ոյժով և 4 արագարձագ թնդանօթով նաւ մ'է:

Իսկ Գաղղիականը, Faucon, 1240 թօն տարողութիւն, 3200 ձիու ոյժ և 5 արագարձակ թնդանօթ ունի:

Պօլսոյ ժողովուրդը այդ նաւերի ներկայութեամբ մի քիչ ինքզինք ապահովուած զգալով, տեսակ մը լուռ համակրութեամբ կը համախմբուի Ղալաթիոյ քարափին վրայ և շատեր նաւակներով կերթան աւելի մօտէն տեսնել այդ փրկարար շէնքերը, ինչպէս ես ալ գացի նոյնը ընել:

Հակառակ կառավարութեան գուշակութեանց, ոև է յուզում չի պատճառեց հոս այդ յաւելուածական պահականաւերու մուտքը, այլ ընդհակառակ քրիստոնէից ապահովութիւն և թերևս չարամիտ տաճկաց ամանց երկիւղ ներշնչեց, ի նըպաստ քաղաքին ընդհ. անդորրութեան:

Սայիտ-փաշա իւր ապարանքն է: Դեսպաններն առ հասարակ թէև փափաքած են որ նա ստանձնէր սուլթանին մօտ իրան առաջարկուած բարձր պաշտօնն, բայց ինք, մօտէն տեսեալ գտնուելով Եըլտըզի կեանքին և յիշելով Միտհաթ-փաշայի գլխուն եկածները, վճռապէս մերժած է. և կըմնայ ընդմիշտ անպաշտօն:

Առևտրական գործոց մասին ոչինչ կայ գրելու, վասնզի գործ չկայ: Իսկ յունվարին կըհարուցեն ձեզ սնանկութեանց շարքը, երբ լրանայ 4 ամսեայ յետաձգման պետական կարգադրութիւնը վճարմանց մասին:

Սակարանը կայ ու չկայ. հոն արժեթղթոց առևտուրն այլևս էֆֆէքթիվ-ով կըկատարուի: Օսմանեան երկաթուղին 96 ֆրանկ, Քօնսոլիտէն 21 ղրշ. արժէ:

Ցունաց պատրիարքը հրաժարական տուած է, բայց չէ ընդունուած: Կըսեն թէ պատճառն այն է որ առանց իրենց սինոդի գիտութեան գոհունակութեան գիր մատուցած է սուլթանին:

Կրետէին ապստամբութեան լուրեր կըլսուին, որոց յոյները բաւական յուզուած են:

Պօսֆօր:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Քաղաքական խնդիրների մէջ ներկայումս առաջնակարգ տեղ է բռնում Վենեցուէլայի սահմանագծի խնդիրը, որի պատճառով երկու մեծ պետութիւններ սպառնում են միմեանց: Միացեալ-Նահանգները պատերազմի պատրաստութիւններ են տեսնում: Մեծ Բրիտանիայի նախարարներից մէկը յայտնեց, թէ կարող է պատերազմ լինել: Մամուլը և դիպլոմատիան միաձայն պնդում են, որ խնդիրը լուրջ և սպառնական կերպարանք է ստացել շնորհիւ Միացեալ-Նահանգների նախագահ Կլիվլէնդի վարմունքի, միաժամանակ տիրում է և այն կարծիքը, թէ հազիւ երկու մեծ պետութիւնների միջև պատերազմ ծագի, և թէ խնդիրը հաշտութեամբ կըվերջանայ:

Այս վերջին ցանկութեամբ է համակուած ամբողջ Եւրոպայի հասարակական կարծիքը, որովհետև մի այդպիսի պատերազմի տուած տնտեսական ծանր հարուածներին պէտք է ենթարկուին բոլոր երկիրները:

Միացեալ - Նահանգների նախագահ Մօնրօէի թէօրիան, թէ Ամերիկան ամերիկացիների համար է, թէ եւրոպական պետութիւններն իրաւունք չունին Հիւսիսային և Հարաւային Ամերիկաներում նոր երկիրներ գրաւել, միայն Ամերիկայի հասարակական կարծիքն է: Այժմ Կլիվլէնդը ձգտում է այդ կարծիքին միջազգային իրաւունքի հիմնական սկզբունքի ոյժ տալ, այդպիսի ցանկութեամբ նա Անգլիայի առաջև այնպիսի պահանջներ է դնում, որ չէ կարող ընդունել ոչ մի անկախ պետութիւն, ո՜ւր մնաց՝ թէ հպարտ Ալբիօնը: Աւելի հեռու գնալով, Կլիվլէնդը պահանջում է Անգլիայից՝ իւր կազմած մասնախմբի որոշմանը ենթարկուել, այն ինչ Անգլիան չըկամեցաւ նոյն իսկ միջնորդ դատարանի դիմել, թէև բոլոր նշաններից երևում է, որ այդ դէպքում խնդիրն աւելի շատ յօգուտ Անգլիայի կ'որոշուէր:

Այդ թշնամական դրութիւնն այժմ արդէն ցոյց է տալիս իւր աղետաբեր հետևանքները: Գլխաւորապէս Ամերիկան տնտեսական ծանր վիճակի է ենթարկվում: Բազմաթիւ նշանաւոր վաճառատներ սնանկացան. շատերը դադարեցրին իրանց գործունէութիւնը. արժեթղթերը կորցնում են իրանց գինը: Եւ ամեն անկիւնից Կլիվլէնդի բռնած ընթացքի դէմ ծանր նկատողութիւններ և տրտունջներ են լսվում: Սակայն Միացեալ-Նահանգներում հասարակական կարծիքն ընդհանրապէս Կլիվլէնդի կողմն է հակուած: Միացեալ-Նահանգների նախագահը շարժեց ամերիկացիների հայրենասիրութիւնը և գրաւում նա մեծ ժողովրդականութիւն է ստանում:

Կարծիք կայ, թէ Կլիվլէնդի նպատակն էլ հէնց այդ է եղել: Շուտով նոր նախագահի ընտրութիւններ կլինին. և Կլիվլէնդը ցանկացել է աղմուկ հանել, ժողովրդի ուշադրութիւնը և համակրանքը վաստակել և այդպիսով նորից ընտրուելու համար հող պատրաստել:

Այդ իսկ հանգամանքը, որ նոր ընտրութիւններ են լինելու, առիթ է տալիս շատերին յուսալ, թէ մինչև Կլիվլէնդի նշանակած մասնախումբը իւր գործերը կ'աւարտէ, արդէն նոր նախարար կըլինի և խնդիրն այլ ուղղութիւն կըստանայ:

Այս յոյսն առաջանում է այն հանգամանքից, որ Կլիվլէնդի դէմ տրտունջն աննշան չէ թէ որակով և թէ քանակութեամբ: „World" լրագիրը, որ չափազանց տարածուած է և ամերիկական մամուլի լաւագոյն և նշանաւոր ներկայացուցիչներից մէկն է համարվում, քննելով Վենեցուէլայի խնդիրը, յայտնում է թէ Անգլիայի գործողութեանց մէջ պատերազմի լուրջ հիմք չկայ: «Ասենք թէ Անգլիայի ձգտումները քմահաճ են և ապօրինի. բայց միթէ այդ ձգտումները սպառնում են մեր անդորրութեանն ու ապահովութեանը, միթէ նրանք սպառնում են մեր կառավարութեան ինքնուրոյն ձևին ու մեր ազատ հիմնարկութիւններին»: Լրագիրը գտնում է, թէ Մեծ-Բրիտանիայն Նոր-Աշխարհում օտար համարելն անմտութիւն է, որովհետև անգլիական Քանադան ու Կոլումբիան սահմանակից են Միացեալ-Նահանգներին, որովհետև Անգլիան Ամերիկայում աւելի հողեր ունի, քան Միացեալ-Նահանգները: «Պատերազմ սպառնալ, ասում է լրագիրը, երբ ի նկատի չունենք այդ պատերազմը, երբ պատրաստուած չենք դրա համար և երբ չենք կարող քաղաքակիրթ աշխարհի համակրութիւնը յուսալ, կընշանակէ խոշոր սխալ գործել»:

Այս կողմից ուշադրութեան արժանի է և Միացեալ-Նահանգների պաշտօնական ներկայացուցչի ճառը, որ խօսուեցաւ Լօնդօնում: Այդ ճառով՝ ինչպէս հաղորդեց հեռագիրը, Ամերիկայի դեսպանը յայտնում էր այն միտքը, թէ Անգլիայի և Ամերիկայի միջև պատերազմ չի կարող լինել:

ԴԷՊՔԵՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Պաշտօնական թիւրք աղբիւրներից հաղորդում են «Նովոյէ Վրէմիային».—Զօրաբանակի հրամանատար Մուստաֆա-Րէմզի փաշան ուղարկել է Բ. Դուռն հետևեալ հեռագիրը նոյեմբերի 25-ից.

«Առաջնակարգ քաղաքացիք, որոնք ուղարկուած էին Մարաշից Զէյթուն, այնտեղի ապստամբներին համոզելու համար, այսօր ներկայացան ինձ և յայտնեցին, որ այդ ապստամբները ծայրայեղ ընդդիմութիւն են ցոյց տալիս և որ անցեալ կիւրակէ, այսինքն այս հեռագիրն ուղարկելուց 3 օր առաջ, նրանք կոտորել են Զէյթունում գերուած բոլոր զինուորականներին բացի գնդապետից, նրա ադիւտանտից և պաւառապետից: Գնդապետ Արաֆի-բէյ յետ մղելով ապստամբների յարձակումը Միխալ գիւղում, որ մի ժամ հեռաւորութիւն ունի Զէյթունից, ամրացել է մի լաւ դիրքում, որի դէմ ու դէմը մենք ենք գտնվում. ուստի Զէյթունը պաշարուած է երեք կողմերից:

Մի քանի արտասահմանեան թերթեր ուշադրութիւն են դարձնում այն հանգամանքի վրայ, որ լորդ Սօլզբերիի Վեստմինստրի դղեակին տուած կողմնակի պատասխանից յետոյ Վեննայի «Politische Correspondenz» լրագրում հետևեալ տեղեկութիւնն է տպագրուած Պետերբուրգից.

«Ռուսաց կառավարութիւնն այն կարծիքի է, թէ պետութիւնները պէտք է պաշտպանեն սուլթանի ջանքերը, որոնց նպատակն է Փոքր-Ասիայում կարգը վերականգնել և իւր իշխանութեան ազդեցութիւնը զօրացնել»:

⁂ Կոստանդնուպօլսից հաղորդում են, թէ տաճիկ կառավարութիւնն ըստ երևոյթին յետ է կանգնել պահականաւերի մօտ իւր նաւերը կանգնեցնելու նպատակից: Նոր հրամանագիրը միայն պահանջում է որ Ոսկեղջիւրում կանգնած տաճկական նաւատորմիղը բարեկարգ վիճակի մէջ լինի, բայց այդ եւս անհնարին է: Պահեստի զօրքերի հրաւիրելը դժուարանում է դրամի պակասութեան պատճառով, ուստի և չորրորդ զօրաբանակից շատ թուով զինուորականներ կ'արձակուեն պաշտօնից:

—

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Զմիւռնիայից հաղորդում են, թէ Իտալական նաւատորմիղը՝ որ կանգնած էր տաճկական ջրերում Անչէնի հրամանատարութեան տակ, պատրաստուել է Իտալիա վերադառնալ: Նաւատորմը թողնելով Արշիպեղագոսում միայն «Պիէմօնտէ» և «Պարթենոպէ» երկու նաւերը, կըմտնի ծով դեկտեմբերի 8-ին:

ԸՆԴԴԻՄԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

Պարոն Գէորգ Պետրոսեանց.

Անկեղծ խոստովանում եմ որ լրագրական բանակռիւը ինձ մի առանձին հաճոյք չէ պատճառում, բայց այս անգամ ստիպուած եմ պատասխանել ձեր նամակի այն կէտին, որ վերաբերում է ինձ (Տես «Արձագանքի» № 137-ը), ուր դուք մեղադրում էք ինձ որ ես ջէնտըլմէն չեմ գտնուած և մասնաւոր նամակից քաղուածքներ եմ արել:

Նախքան ձեր պատասխանելը, մի հարց, պարոն Պետրոսեան. եթէ ես հաստատեմ որ այդ չարագուշակ նամակը պաշտօնական և ուղղակի հայ դերասանական ընկերութեան հեռագրի պատասխանն է, արդեօք այնքան քաջութիւն կ'ունենա՞ք, որ յետ վերցնէք ձեր չտայլած անտեղի խօսքերը և ասէք. «Այո՛, յիշողութիւնս դաւաճանեց, ես ինքս ջէնտլմէն չեմ»:

Գիտացէք, պ. Պետրոսեան, որ ձեր պաշտօնական (բայց ոչ մասնաւոր) նամակը ցոյց է տրուած նոյն իսկ ձեր տաղանդով յափշտակուած բարեկամներին: Ճշմարտութիւնը հաստատուած է: Իսկ եթէ ցանկութիւն ունիք, ձեր թոյլտուութեամբ, փոյթ չէ, կըտպագրենք այդ տառասխալներով լի նամակը, չնայելով որ նրա բովանդակութիւնը պատիւ չի բերիլ ձեզ:

Այժմ, պ. Պետրոսեան, մի րոպէ թոյլ տուէք, թէ ես մասնաւոր նամակից քաղուածք եմ արել, հիմա պատասխանեցէք հետևեալ հարցերին՝ 1) դուք ստացա՞ք թէ ոչ Շուշիում «Товорищество» ստորագրութեամբ մի հեռագիր, ուր ձեզ առաջարկուած էր մի ամբողջ բենեֆիս և ամսական մի հարիւր յիսուն ռուբլի ռոճիկ *): 2) Հեռագրի պատասխանը վճարուա՞ծ էր թէ ոչ: 3) Արդեօք դուք չէի՞ք որ հեռագրով յայտնեցիք, թէ «պատասխանը կըստանաք չորեքշաբթի նամակով», և 4) ձեր այդ ընկերութեան պատասխանն արդեօք իմ հասցէով չէ՞ր **):

Նախքան ձեզանից վերոգրեալ հարցերի պատասխան ստանալը, ըստ ձեր ասութեան ենթադրենք մի րոպէ, «որ դուք ընկերութեան նամակին կամ (հեռագրին) չէք պատասխանել պաշտօնապէս». այժմ ասացէք խնդրեմ, այդ ո՞ր քաղաքավարական ազնուութեան կամ ջէնտլմէնական կանոններով էք վարուել, որ մի վճարած հեռագրին անպատասխան էք թողնում, իսկ եթէ պատասխանել էք, հապա ուրեմն այդ ինչ «պատասխան» է, ինչ հասցէով և ինչ է նրա բովանդակութիւնը:

Թողնենք այս ամենը մի կողմ և առ այժմ դառնանք այն կէտերին, ուր դուք կանգառնում էք՝ դերասանների «անապահով» կացութեան մասին: Այդ շատ իրաւացի է, բայց ոչ ձեր վերաբերութեամբ. դուք իզուր էք հայ բեմը անուանարկում: Նոյն իսկ ձեր խօսքերով, ձեր գրած նամակներով, ձեր ընկերների վկայութեամբ այս տարի՝ յունվարից մինչև սեպտեմբեր ամիսը, առանց կոմիտէի, անիշխանութեան ժամանակ միշտ «առիւծի բաժինը» դուք էք ստացել: Հայ բեմի շնորհիւ դուք դարձաք այն՝ ինչ որ էք, և ոչ մի բէչարական. Նոյն իսկ համալսարանական գիտութիւնը (այդ իմ համոզմունքն է) ձեզ այն չէր տալ, ինչ որ ստացել էք մինչև այժմ «Հայ բեմից»: Մի մոռանաք որ դուք ի բաց առեալ նուէրները, ստացել էք մի առաջնորդի ռոճիկ, որ երեք նահանգներից բաղկացած մի թեմ է կառավարում. այո՛, դուք ստացել էք մի նահանգական դատարանի նախագահի ռոճիկը շարունակ «Քի՛ն» խաղալով, և դեռ տրտնջո՞ւմ էք: Հապա այն դափնիները, լրագրական գովեստները, միով բանիւ բարոյական վարձատրութիւնները ձեր աչքում արժէք չունի՞ն:

Արդեօք կարո՞ղ էք բացատրել, պարոն Պետրոսեան, թէ ինչ առիթով յիշում էք դրամատուրգ Գ. Սունդուկեանցի, երեսունից աւել չարքաշ տարիներ անցուցած տ. և պ. Չմշկեանների, բառիս բուն նշանակութեամբ տաղանդաւոր կոմիկ պ. Գ. Տէր-Դաւթեանի անունները: Արդեօք այդ ամենը մի շողոքորթութիւն չէ՞, արդեօք այդ յօդուածը համեմել չէ նշանակում...է՛հ, պ. Պետրոսեան, թոյլ տուէք ինձ ես կրկնել միակ գիտեցած լատինական առածը՝ Sapienti sat!

Ա. Սարդարեանց:

*) Այն ռոճիկը, ինչ որ ստանում էիք վերջին տարին հարուստ կոմիտէի օրով, այն ռոճիկը՝ որ ստանում էր հանգ. Ադամեանը իւր պանդխտութեան ժամանակ: Արդեօք երբ և իցէ համեմատե՞լ էք ձեր տաղանդը հանգուցեալի տաղանդի հետ:

**) Եթէ կարդացել էք հայ թերթերը՝ ի դիմաց ընկերութեան ստորագրած պ. Գ. Տէր-Դաւթեանի «հրաւէր» վերնագրով նամակի մէջ հասցէն ցոյց էր տրուած «Ադամ Սարդարեանցին»:

«ԱՐՁԱԳԱՆՔԻ»

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

«ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ» ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

Դեկտեմբերի 16-ից.

ՄԻԼԱՆ. («Նով.»).—Իտալացիները մաքրեցին Արաումը: Մակօնէնի զօրքը գնում է դէպի Ալիգրատ, ուր բնակիչները թողել հեռացել են: 4,000 դերվիշ երևացին Աթբարում: Ասում են որ Մախոյը դիմելով դերվիշներին՝ կոչումն է արել խալալացիներին ջնջելու անհրաժեշտութեան համար:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

Դեկտեմբերի 12-ից.

Վեքսէլի կուրս 3 ամսով:

Լօնդօնի վրայ 10 ֆ. ստ. . .	94, 00
Բեռլինի վրայ 100 մարկ . . .	45, 70
Փարիզի վրայ 100 ֆր.	37, 15
Նոր կորած պօլուիմպերիալներ	7,50 գն. 7.50 վաճ.
Բօրսայի զեղչը	$6\frac{1}{2}$-ից $7\frac{1}{2}$%
4% Պետական արժեթղթ.	98
% ոսկ. արժեթ. 1894 թ.	98
5% Առաջին ներքին փոխ. խաղատոմս 1864 թ. . .	282
5% Երկր. ներքին փոխառ. խաղատոմս 1866 թ. . .	$236\frac{3}{4}$
5% Ազնուակ. հող. բանկի գրաւական. խաղատոմս.	$205\frac{1}{2}$
5% Պետական երկաթուղու արժեթուղթ	100
4% Ներքին փոխ. I սեր.	$97\frac{1}{2}$
" " " II "	$97\frac{1}{2}$
" " " III "	$97\frac{1}{2}$
" " " IV "	$97\frac{1}{2}$
$4\frac{1}{2}$% փոխ. 1893 թուի.	100
» փոխ. 1 հրատարակ.	100
» փոխ. 2 հրատարակ.	100
$4\frac{1}{2}$% Գրաւակ. արժեթղթ. ազն. հողային բանկի.	100
$4\frac{1}{2}$% Գիւղական հողային բանկի վկայաթղթեր. .	100
5% Ս. Պետ. քաղ. վ. ընկ.	$100\frac{1}{4}$
" Մոսկուայի	$100\frac{3}{4}$
$5\frac{1}{2}$% Օդեսայի	$99\frac{1}{2}$
5% Թիֆլիզի	$97\frac{1}{2}$
5% Գրաւակ. արժեթ. հող. բանկերի Խարկովի . .	$99\frac{3}{4}$
" Պոլտավայի	99
" Տուլայի	100
" Կիևի	100
" Մոսկուայի	100
" Բեսարաբիայի	$98\frac{3}{4}$
" Ներքին Սամարայի . .	100
" Դոնսկոյ	$98\frac{3}{4}$
" Վիլենսկի	99
6% և 5% Թիֆլիզի . . .	101 և 99 գն.
" Քութայիսի . .	101 և $99\frac{1}{2}$. գն.

ՁԱՆԱՁԱՆ

Lapsas calami. «Նոր-Դարում» կարդում ենք բառացի հետևեալ տողերը.

«Ոչ մի ուրիշ խմբագրութիւն մի տարուայ ընթացքում այնքան ձրի թերթ չէ տըւել զանազան հաստատութիւններին և չունևոր անհատներին, ինչքան նուիրել է թերթիս խմբագրութիւնը տասներկու տարուայ ընթացքում»:

Սակայն ընթերցողներին չպէտք է զարմացնի այս թարս դատողութիւնը, քանի որ լրագրի նախընթաց 221-րդ համարից է սկսուել այդ թարսութիւնը: Այնտեղ ընթերցողների զարմացած աչքերին խմբագրի ստորագրութիւնը ներկայանում է հետևեալ ձևով՝

ՅՈԳԺՈՓՅՈԵՈ-ԺՈՓՅՈԵՈ
Հվհտմտտմչ-մմետմըվ

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
ԱԲԳԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ.

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Հիւանդներին ընդունում են ամեն օր, բացի կիւրակի օրերից.

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, սիֆիլիսի և վեներական հիւանդութիւնների:

Կ. Մ. ՉԻԿՈՎԱՆԻ—9–10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.

Կին-բժիշկ Ա. Ի. ԴՈՒՆԱՅԵՎԱ - ԲՈՒԴԵՆԿՕ—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց համար:

Ի. Փ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—12—1 ժ. ականջի, կոկորդի, քթի և կրծքի հ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին, երեխայոց և նեարդային հ. երեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ:

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1\frac{1}{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ի. Փ. ՊՐՕՏԱՍԵՎԻՉ—5—6 ժ. երկուշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ:

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆԵԱՆ—5—6 ժ. երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ:

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ—6—7 ժ. սիֆիլիսի, մէզի և սեռական օրգանների ներքին և մորթի հ.

Ա. Գ. ԳՈՒՐԿՕ քիմի-խուզուրացուցական հետազօտութիւն է անում մէզի, խխի, արեան, կաթի և այլն:

Վճար 50 կ.: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ:

Բժշկական ընդունարան ԲԺՇԿ. ԴՈԿՏՈՐ.

ԱՒԵՏԻՔ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ

Սոլոլակ, Սերգիեւսկի փողոց № 14.

Բացի գիւղից գործադրվում են նաև գանազան տեսակ ՋՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ, ԷԼԵԿՏՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ և այլ ֆիզիքական մեթօդներ։

ՆԵՐՔԻՆ և ՆԵԱՐԴԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐ ընդունվում են ամեն օր (բացի կիւրակի և տօն օրերից)

2—3 ժ. ցերեկը { կիւրակի առաւոտեան և երեկոյան }

6-ից երեկոյեան { ադամադրելի }

Ընդունարանում գտնվում են արուեստ ժամերում մանկաբարձ-մասնագէտ անդ կին և մասամբ պապուն։

Անդրկովկասեան երկաթուղի

Մարդատար գնացքը Թիֆլիզից Բաթում դուրս է գնում առաւօտեան ժ. 9-ին 30 ր. և Բաթում հասնում է երեկոյեան ժ. 9-ին 45 ր.։

Փոստային գնացքը Թիֆլիզից Բագու դուրս է գնում ցերեկուայ ժ. 1-ին 10 ր. և հասնում է Բագու առաւօտեան 7 ժ. 30 ր.։

Փոստային գնացքը Թէֆլիզից Բաթում դուրս է գնում երեկոյեան ժ. 6-ին 50 ր. և Բաթում հասնում է առաւօտեան ժ. 8-ին 15 ր.։

Մարդատար գնացքը Բաթումից Թիֆլիզ դուրս է գալիս առաւօտեան ժ. 9-ին 40 ր. և Թիֆլիզ հասնում է երեկոյեան ժ. 9-ին 55 ր.։

Փոստային գնացքը Բաթումից Թիֆլիզ դուրս է գնում գիշերուայ ժ. 11-ին 20 ր. Թիֆլիզ է հասնում ցերեկուայ ժ. 12-ին 25 ր.։

Փոստային գնացքը Բագուից Թիֆլիզ դուրս է գալիս գիշերուայ ժ. 11-ին 5 ր. և Թիֆլիս հասնում է ցերեկուայ ժ. 5-ին 50 ր.։

Ապրանքա-մարդատար գնացքը Թիֆլիզից Գանձակ դուրս է գնում երեկոյեան 7 ժ. 27 ր. հասնում է Գանձակ առաւօտեան 7 ժ. 40 րոպէին։

Ապրանքա-մարդատար գնացքը Գանձակից Թիֆլիզ դուրս է գալիս երեկոյեան 6 ժամին. հասնում է Թիֆլիզ առաւօտեան 7 ժ. 35 րոպէին։

ՓՈՍՏԱՅԻՆ ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆԸ

Վրաց պատերազմական ճանապարհով.

Թիֆլիզից՝ հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղարկվում է առաւօտեան 8 ժամին, գիշերում է Մլէթի կայարանում, Վլադիկավկազ է հասնում հետեւեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8-ը երեկոյեան։

Վեց հոգու տեղ ունեցող հանրակառքը (օմնիբուս) ուղարկվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին և առանց գիշերելու տեղ է հասնում Վլադիկավկազ հետեւեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8-ը երեկոյեան։

Վլադիկավկազից՝ հինգ հոգու տեղ ունեցող կառքն ուղարկվում է առաւօտեան ժամը 8-ին, գիշերում է Մլէթի կայարանում, Թիֆլիզ է հասնում հետեւեալ օրը ժամը 7-ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան։

Վեց հոգու տեղ ունեցող հանրակառքը (օմնիբուս) ուղարկվում է կէսօրից յետոյ ժամը 3-ին և առանց գիշերելու հասնում է Թիֆլիզ հետեւեալ օրը ժամի 7-ից մինչև 8 ժամը երեկոյեան։

ՌՈՒՍԱՑ ՇՈԳԵՆԱՒԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ամեն շաբաթ շոգենաւերի երթեւեկութիւն Բաթումի, Օդեսայի և Կ. Պօլսի միջև։

Բաթումից դուրս է գնում

Շաբաթ օրերը (լոյս կիրակի գիշերուայ 3 ժ.) շրջանաւոր ընթացքով բոլոր նաւահանգիստները։

Կիրակի օրերը, 12 ժամին, ուղիղ ընթացքով՝ Նովօրօսիսկի, Կերչի, Թէօդոսիայի, Եալտայի, Սեւաստոպօլի և Եւպատորիայի վրայով։

Երեքշաբթի օրերը (լոյս չորեքշաբթի գիշերուայ 2 ժամին), ապրանքա-մարդատար շոգենաւը բոլոր նաւահանգիստները։

Չորեքշաբթի օրերը (լոյս հինգշաբթի գիշերուայ 3 ժամին) շրջանաւոր ընթացքով բոլոր նաւահանգիստները։

Օդեսայից գալիս է Բաթում

Երկուշաբթի օրերը—առաւօտեան, ուղիղ ընթացքով։

Երեքշաբթի օրերը—գիշերուայ 2 ժամին, ապրանքա-մարդատար շոգենաւը, շրջանաւոր ընթացքով։

Չորեքշաբթի և ուրբաթ —օրերը երեկոյեան, շրջանաւոր ընթացքով։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կենտրոնական Գրավաճառանոցում (Թիֆլիզ)

Առաջիկայ Ծննդեան տօների պարգևների համար պատրաստուած են մեծ քանակութեամբ հայերէն և ռուսերէն փառակազմ գրքեր. այդ գրքերի անուանական ցուցակը, բացի գրավաճառանոցի լիակատար ցուցակներից, որոնք ձրի են բաժանվում, հայերէնը տպվում է «Արձագանքում», իսկ ռուսերէնը՝ „Кавказъ"-ում։ Նոյն տեղը բաժանորդագրութիւն է բացուած տեղական և օտարերկրեայ բոլոր պարբերական հրատարակութիւնների համար. մինչև յունվար բաժանորդ. գրուողները օտարերկրեայ հրատարակութիւնների համար ճանապարհածախք չեն վճարում։

ԲԺՇԿԱԳԷՏ Ե. Ս. Ֆրանցիուս

տեղափոխուեց Վելիամինովսկայա փողոց. տ. № 14. Քաղաքային դումայի հանդէպ։

Ականջի, քթի և կոկորդի հիւանդութիւններ ունեցող հիւանդների ընդունելութիւնը տեղի է ունենում 5—7 ժամը երեկոյեան։ (10—6)

Լոյս տեսաւ
Գ. ԾԵՐԵԹԵԼԻ
ՄԱՐԴ-ԱՌԻՒԾ
ՊՕԷՄԱՆ
(Պատկերազարդ)
Փոխադրեց
ԴԱՒԻԹ ՏԷՐ-ԴԱՒԻԹԵԱՆՑ
Ծախվում է բոլոր գրավաճառանոցներում։
ԳԻՆՆ Է 20 ԿՈՊԷԿ։ (1—4)

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ
Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԻՆԱ

Ընդունում է հիւանդներին ամեն օր առաւօտեան 12 ժամից մինչև 2-ը և երեկոյեան 6—7-ը։ Վերայի զաւիֆայրում, տ. Օսիպովի։

ԳԱՏԻՒ ՈՒՆԻՆՔ, յայտարարելու պ.պ. հեղինակներին ու թարգմանիչներին, որ այն նոյնքերի մէկից սեռ քաղ ենք արել Բագուայ, ու. Լուսաւորիչ եկեղեցուայ բակում, մեր սեփական շինութեան մէջ գր. վաճառանոց, ուստի և հայերէն գրքերի, փափառող խնդրում ենք ուղարկել իրանց հեղինակութիւններից վաճառելու համար ընդունուած պայմաններով.

Նոյնպէս վաճառում ենք դասական գրքեր ու պիտոյքներ և եկեղեցական սպասք։ Մեր հասցէն Баку, Колюбакинская улица, книжная торговля А. Авакова и Е. Султаньянца. (3—3)

«Կենտրոնական գրավաճառանոցից» կարելի է ճեռք բերել

ՔԱՄԱԼԵԱՆՑ Ս-ի ԳՐՔՈՅԿՆԵՐԸ

Հերեթներ (5 պատմութիւն)
Ծակինար.
Չէն թադաւոր.
Գալօ Ափօ.
Աստուած չճանաչող.
Խուլ-Խաչիկ։

Մամուլի տակ է «Աստուած աղքատի կերպով» նոր աշխատութիւնը։

Թիֆլիզի քաղաքային վարչութիւնը այսու հրաւիրում է նրանց, որոնք կցանկանան աճուրդին մասնակցել մեծ կոյուղի շինելու այսպէս անուանուած Մադէրովսկի փողոցի վրայ Թիֆլիզ քաղաքի 9-րդ քաղաքամասում, սկսելով Նարիբեժնի փողոցից։ Աճուրդը կլինի սոյն դեկտեմբ. 29 ին, ցերեկուան ժամը 12-ին։ Այդ աճուրդի պայմանները կարելի է տեսնել ամեն օր քաղաքային վարչութեան շինութեանց բաժնում առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ժամը 2 ը ճաշից յետոյ։ (2—1)

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է
ՍՐԲԱԶԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ
ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՏՈՐԸ
„ԳՈՐԾՔ ԱՌԱՔԵԼՈՑ"
(Աշակերտական մասը)
Սահակ քահ. Սահակեանց։
(5—3)

„ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ" (Թիֆլիզ)

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐԸ.—

	ռ.	կ.
Աղանեան. Գառի օրացոյց 1896 թ. առ. տ. գինն է	—	60
» Նոյն երկրորդ տեսակ գինն է	—	30
Արծրունի բժ. Վ. Գպրոցական առողջապահութիւն. գինն է	—	50
Էջմիածնի օրացոյց 1896 թ. փառակազմ. գինն է	—	25
Չմշկեան Մ. օրացոյց 1896 թ. գինն է	—	15
Վենետիկի օրացոյց 1896 թ. գինն է	—	20
Բահաթրեան. Առ. առաջին ընթերցարան երկ. պատկեր. տ. գինն է	—	40
Բարխուդարեան Յ. (մանկավարժ) Մանկական խաղեր. գինն է	—	50
Գարագաշեան. Քննական պատմութիւն Հայոց. 4 հ. գինն է	4	—
Ճաղարբէգեան Յ. Պատմութիւն Հայոց, պատկերազարդ. գինն է	—	40
Ծերեթէլի Մարդ-առիւծ. գինն է	—	20
Լուռայ. Գարօյի ընտանիքը, վէպ Թիֆլիզի կեանքից. գինն է	—	60
Պռօշեանց Պ. Յուշիկներ. գինն է	1	—
Րաֆֆի. Ջալալէդդին. վէպ Թիֆլիզի հայերի կեանքից. գինն է	2	—
» Խամսայի մելիքութիւնները երկ. տպ. գինն է	1	75
Քալանթար Սասուն, գինն է	—	20
Պատկանեան (Գ.-Ք.) Հնախոսական երկասիրութիւններ, 2 հատոր. գինն է	4	—

Նոյն տեղը բաժանորդագրութիւն է բացուած բոլոր տեղական և օտար երկրների պարբերական հրատարակութիւնների։ Կ. (3—2)

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„ԵԱԿՈՐ"
Բարձրագոյն հաստատուած 1872 թուին։
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ 2,500,000 ռ. ԲԱՑԻ ՊԱՀԵՍՏԻ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԻ։
ՀՐԴԵՀԻ ԴԷՄ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ամեն տեսակ շարժական և անշարժ կայքերի։
ՏՐԱՆՍՊՈՐՏՆԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ծովային գետային և ցամաքային, այլ և ապահովագրութիւն նաւերի։
ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ամենաձեռնտու ձևերով պայմաններով և արտօնութիւններով ի դէպս աշխատանքի անընդունակ դառնալու։

Օրինակ—30 տարեկան անձն ապահովագրում է 10,000 ռ. դրամագլուխ, որ պիտի նա ստանայ իր մահից յետոյ, երբ էլ մահը վրայ հասնելու լինի։ Այդպիսի ապահովագրութեան համար նա պէտք է իւրաքանչիւր 4 ամիս վճարէ 79 ռ., եթէ ցանկանում է արտօնութիւններ ունենալ աշխատանքի անընդունակ դառնալու դիպուածում։ Այս ապահովագրութիւնն իսկական ապահովութիւն է այն անձանց ընտանիքների համար, որոնք միջոցներ են ձեռք բերում անձնական աշխատանքով, որովհետև ապահովագրուած անձի աշխատանքի անընդունակ դարձած դիպուածում արուող դրամագլուխն ապրուստի միջոցների համար նոյնպէս է։

Ապահովագրութեան համար յայտարարութիւններն ընդունվում և ամեն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Ընկերութեան Գլխաւոր Վարչութեան մէջ Մոսկուայում, Ընկ. Կովկասի Վարչութեան մէջ՝ Թիֆլիզում (Վելեամինովսկայա փ. տ. № 2) և գործակալութիւնների մէջ՝ Կայսրութեան բոլոր քաղաքներում։

Հասարակութեան յարմարութեան համար ապահովագրութիւնների ընդունելութիւնը բացուած է Կուկիայում, 3-րդ հաշտարար դատարանի կողքին, տ. Ալեխանի, Ֆեոդոր Ալեքսանդրովիչ Իւանովի բնակարանում։ (100—55)

„НЕДѢЛЯ"

Принимается подписка на 1896 г. (Двадцать-девятый годъ изданія).

„НЕДѢЛЯ" состоитъ изъ двухъ изданій: еженедѣльной общественно-политической газеты „НЕДѢЛЯ" и ежемѣсячнаго литературнаго журнала „КНИЖКИ НЕДѢЛИ".

Соединеніе еженедѣльной общественно-политической газеты съ ежемѣсячнымъ литературно-критическимъ журналомъ даетъ возможность редакціи „НЕДѢЛИ" охватывать въ своемъ изданіи всѣ интересы текущей жизни, подлежащіе вѣдѣнію періодической печати.

Цѣна газеты „НЕДѢЛЯ" съ „КНИЖКАМИ НЕДѢЛИ" девять рублей въ годъ съ пересылкой и доставкой.

Въ уплатѣ подписной суммы допускается разсрочка: при подпискѣ—5 руб. и къ 1-му іюня—4 р., а также и на другихъ условіяхъ по соглашенію подписчика съ конторой редакціи.

Подписка принимается: въ С.-Петербургѣ, въ конторѣ редакціи „НЕДѢЛИ", Ивановская, 4.

(3—2) Редакторъ-издатель **В. П. Гайдебуровъ.**

ՕԺԻՏԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՂՋԿԵՐԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽՆ է 23,000,000 ՌՈՒԲԼԻ

Ընկերութեան տարեկան թղթերը պաշտվում են պետակ. բանկում։

Ծնողներին, խնամատարներին և առ. հասարակ այն անձանց, որոնք ցանկանում են ապահովացնել աղջկանց ապագան, «ՌՈՍՍԻԱ» ընկերութիւնը առաջարկում է օժիտի (բաժինք) ապահովագրութիւնը։

Օրինակ, եթէ ցանկանում են երկու ամսայ աղջկայ համար ապահովացնել 5000 ռուբլի օժիտ, այնպէս որ, 18 տարեկան ժամանակին ստանան այդ գումարը (այսինքն 16 տարուց յետոյ), այն ժամանակ այդ տեսակ ապահովագրութեան համար ապահովագրողը «ՌՈՍՍԻԱ» ընկերութեանը պիտի վճարի ամեն 3 ամսից յետոյ 52 ռուբլի։

Սոյնանման ապահովագրութիւններ կարելի է կայացնել նաև այն պայմանով, որ ապահովագրողին անմիջապէս վերադարձուին բոլոր իր վճարած ռուբլերը (պրէմիաները), եթէ միայն ապահովագրուած երեխան վախճանուի պայմանաւորեալ ժամանակից առաջ։

1895 թուի յունվարի 1-ին «ՌՈՍՍԻԱ» ընկերութեան մէջ ապահովագրուած էին 31,701 անձինք 83,708,760 ռուբլի դրամագլխով։

Տղայ երեխաների համար ևս կարելի է ապահովացնել դրամագլուխ նոյն կերպով, ինչպէս աղջկանց, և այդ դրամագլուխը կը ստացուի իբրև թոշակ (պէնսիա) կրթութիւնը շարունակելու համար, եթէ միայն ապահովագրած երեխան կապրի մինչ պայմանաւորեալ ժամանակամիջոցը։

Ապահովագրութեան մասին յայտարարութիւններն ընդունվում են և ամեն տեսակ տեղեկութիւններ հաղորդվում են Վարչութեանը Ս. Պետերբուրգում (Большая Морская, սեփական տուն, № 37), Կովկասեան շրջանի համար ընկերութեան Վարչութեան մէջ, որ գտնւում է՝

ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ, Սերգիեվսկայա փ. տ. № 6. (երկրորդ յարկում) և բոլոր գործակալութիւններում կայսրութեան բոլոր քաղաքներում։

52—41

ՔԱՂ. ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԹԱՂ. ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ՀԱՍՑԷՆԵՐԸ

I և II քաղաքամասեր { Վ. Մ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ, Գոլովինսկ. պրոսպ. տ. Ադամեանցի № 28; Ն. Գ. ԿԱՍՈՒՄՈՎ, Միքայէլեան փողոց, տուն Պիրի № 118; Մ. Ա. ՄԻՐԱՔՈՎ, (ժամանակաւոր), Գէյդ. փող. սեպհ. տ. № 21 }

III, IV և V քաղաքամասեր { Յ. Ա. ԳՕՆԻԷՎ, Սադովայա փողոց, սեպհական տ. № 69 }

VI քաղաքամ. Գ. Բ. ՏԷՐ-ԱՍԱՏՈՒՐՈՎ, Վօրօնցովսկայա փողոց, տ. Եղիգարովի № 55, բուժարանի տունը։

VII քաղաքամ. Գ. Գ. ԳՈՒԼՈՒԼԵԱՆՑ, Կախեթինսկայա փողոց, տուն Տէրաէրովի № 26, բուժարանի տունը։

VIII և XI քաղ. Գ. Ա. ԹԱՐԽԱՆՈՎ, Ելիզավետինսկ. փողոց տ. № 70

X քաղաքամ. Գ. Ա. ԳԷԴԱԼԻՆ, Միքայէլեան և Կօչուբէեվսկի փողոցների անկիւն, տուն Ուլանցեվայի № 2։

Ախտահանող բժիշկ Ն. Ա. ՌԱԶՄԱՏ, Սոլոլակի փող. տուն Սումբատովի. № 1։ (3—2)

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

Հեղինակ Ձեռնարկի առևտրական և գործարն. հաշուապահութեան

ՈՒՍՈՒՑԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

երկու սեռի անձանց, 4 ամսուայ ընթացքում, հաշուապահութիւն գործնականապէս, երաշխաւորելով, և եղած դէպքերում յանձն է առնում պաշտօնի առաջարկել։

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

ա) Կրկնակի իտալական հաշուապահութիւն ըստ ամենայն առևտրական ճիւղերի, հանդերձ նաւթային արդիւնաբերական և կերոսինի գործարանական հաշուառութեան։
բ) Առևտրական թուաբանութիւն։
գ) Առևտրական նամակագրութիւն։
դ) Գեղագրութիւն և ամենավստ ձեռքերի ուղղութիւն։

Պարապմունքներն սկսուելու են յունվարի 5-ից ճաշից յետոյ և պարբերաբար շարունակուելու են իւրաքանչիւր ՉՈՐՍ ամսից յետոյ.

Ցանկացողները թող դիմեն գրաւոր կամ անձամբ 3 ժամից մինչև 4½ ժամ երեկոյեան, ՍՈԼՈԼԱԿ, Ֆրէյլինեան փողոց, տուն Սուլխանովի, № 13։

Վերոյիշեալ հաշուապահութեան ձեռնարկը ծախվում է Թիֆլիզի և Ռուսաստանի բոլոր յայտնի գրավաճառանոցներում։ Գինն է 3 ռուբլի 50 կոպ.։

Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առանց պօստայի ծախս վճարելու։ (15—6)

ОТКРЫТА ПОДПИСКА на 1896 г.

НА ЕЖЕДНЕВНУЮ ГАЗЕТУ

„НОВОЕ ОБОЗРѢНІЕ"

[тринадцатый годъ изданія].

Въ 1896 г. „Новое Обозрѣніе" будетъ выходить **въ Тифлисѣ**, какъ и въ прошлые годы, ежедневно, по программѣ газеты литературной, общественной и политической, **НО ВЪ УВЕЛИЧЕННОМЪ ФОРМАТѢ.**

ПЛАТА ОСТАЕТСЯ ПРЕЖНЯЯ: съ пересылкою и доставкою: на годъ—**10 р.**, на полгода—**6 р.**, на три мѣсяца—**3 р. 50 к.**, на одинъ мѣсяцъ—**1 р. 50 к.** *За границу*: на годъ—**17 р.**, на полгода—**9 р.**, на 3 мѣсяца—**5 р.** (Подписка принимаются не иначе, какъ считая съ перваго числа любого мѣсяца). Для сельскихъ учителей и благотворительныхъ учрежденій **ПЛАТА ПОНИЖЕННАЯ**: на годъ—7 р., на полгода—4 руб.

Дла годовыхъ подписчиковъ какъ городскихъ, такъ и иногородныхъ, обращающихся непосредственно въ контору редакціи, **ДОПУСКАЕТСЯ РАЗСРОЧКА** на слѣдующихъ условіяхъ: при подпискѣ вносится—3 р., къ 1-му марта—2 р., къ 1-му мая—3 р. и къ 1-му сентября—2 р.

Подписка принимается въ Тифлисѣ—въ конт. газеты, Барятинская, № 8.

Лица, подписавшіяся на годовое изданіе „Новаго Обозрѣнія" 1896 г. въ настоящее время, будутъ безплатно получать газету въ текущемъ году со дня подписки. (2—2)

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ՄԱՅՍՈՒՐԵԱՆՑԻ

Տեղափոխուած է Բարյաթինսկայա փողոց, Կօլուբակինա տունը՝ պահականոցի մօտ։ (15—14)

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԿՐԱԿԻ ԴԷՄ ԹԻՖԼԻԶՈՒՄ

ապահովագրում է Թիֆլիզի ամեն տեսակ շինութիւնները։

ՏԵԼԷՖՕՆ № 288.

Վարչութիւնը գտնվում է քաղաքային տանը, Երևանեան հրապարակի վրայ և բաց է առաւօտեան 9 ժամից մինչև 2½ ը։

Մասը՝ Վելեամինով. փողոց, քաղաքային դումայի պօղէզը։

(Ուրբ.) (21—19)

ПОЛНОЕ СОБРАНІЕ СОЧИНЕНІЙ ГРИГОРОВИЧА

Подписчики „НИВЫ" получатъ въ **1896 г.**

52 №№ журнала „НИВА" (до 1500 столбцовъ текста и 500 гравюръ).

12 ТОМОВЪ ПОЛНАГО СОБР. СОЧИНЕНІЙ

Печ. на хорошей глазированной бумагѣ

Д. В. ГРИГОРОВИЧА.

12 КНИГЪ „Ежемѣсячныхъ литерат. приложеній", въ увелич. объемѣ.

12 №№ „Парижскихъ модъ", заключающихъ въ себѣ въ теченіе года до 300 модныхъ рисунковъ.

12 №№ рукодѣльныхъ и выпильныхъ работъ и выкроекъ (съ 600 рисун. и чертежами въ теченіе года).

ПОРТРЕТЪ Государыни Императрицы АЛЕКСАНДРЫ ѲЕОДОРОВНЫ, по оригиналу художника **И. С. Галкина**, отпечат. въ 27 красокъ, размѣр. 18 вершк. вышины и 14 верш. ширины.

„СТѢННОЙ КАЛЕНДАРЬ", отпечатанный красками.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА

за годовое изданіе „НИВЫ" со всѣми приложеніями:

Безъ доставки въ С.-Петербургѣ. . 5 р.
Съ доставкою въ С.-Петербургѣ. . 6 р. 50 к.
Безъ доставки въ Москвѣ чр. конт. Н. Печковской . 6 р.
Съ пересылк. во всѣ города и мѣстности Россіи. 7 р.
ЗА ГРАНИЦУ. . 10 р.

Съ требованіями обращаться въ главную контору журн. „НИВА", С.-Петербургъ, Малая Морская, 22.

Безплатное приложеніе на 1896 г. ПРИ ЖУРНАЛѢ

НИВА

допускается разсрочка платежа въ ДВА и ТРИ СРОКА.

(М.) (3—2)